

**T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**DİYARBAKIR İLİ KÖY TAVUKÇULUĞUNUN MEVCUT
DURUM ANALİZİ, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MUHAMMED ALİ EKİNCİ**

ZOOTEKNİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Hakan İNCİ

BİNGÖL-2018

**T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**DİYARBAKIR İLİ KÖY TAVUKÇULUĞUNUN MEVCUT
DURUM ANALİZİ, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MUHAMMET ALİ EKİNCİ**

ZOOTEKNİ

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Hakan İNCİ**

BİNGÖL-2018

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DİYARBAKIR İLİ KÖY TAVUKÇULUĞUNUN MEVCUT
DURUM ANALİZİ, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Ali EKİNCİ

Enstitü Anabilim Dalı : ZOOTEKNİ

Bu tez 09.01.2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr.
Turgay ŞENGÜL
Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr.
Ahmet AYDIN
Üye

Yrd. Doç. Dr.
Hakan İNCİ
Üye

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. İbrahim Y. ERDOĞAN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Tez çalışmaları süresince yardımlarını ve bilgi birikimini esirgemeyen, çalışmanın tamamlanabilmesi için gerekli desteği veren değerli hocam Prof. Dr. Turgay ŞENGÜL'e teşekkür ederim. Kendisini akademisyen olarak örnek aldığım, hem bilimsel anlamda hem de insani değerler bakımından kendisinden çok şey öğrendiğim, tez konusunun belirlenmesinden sonuçlanmasına kadar her aşamada bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren, deneysel çalışmaların yapılması ve yorumlanması esnasında yardımlarını esirgemeyen, Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hakan İNCİ hocama ve Arş. Gör. Ersin KARAKAYA'ya gösterdikleri yakın ilgi, vermiş oldukları destek ve emeklerinden dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak bende büyük emekleri olan, benim için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan ve dualarını esirgemeyen anne ve babama, tezin hazırlanması sırasında gösterdikleri sabır, fedakârlık ve desteklerinden dolayı ve beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan eşim Derya İssı İkinci'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Muhammet Ali EKİNCİ

Bingöl 2018

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Köy Tavukçuluğu Nedir?.....	1
1.2. Türkiye’de ve Diyarbakır İlinde Kumes Hayvanları Mevcudu.....	2
1.3. Çalışmanın Önemi.....	5
1.4. Çalışmanın Amacı.....	5
1.5. Çalışmanın Kapsamı.....	6
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	7
2.1. Köy Tavukçuluğu İle İlgili Farklı Ülkelerde Yapılmış Olan Çalışmalar.....	7
2.2. Köy Tavukçuluğu İle İlgili Ülkemizde Yapılmış Olan Çalışmalar.....	11
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	18
3.1. Materyal.....	18
3.2. Yöntem.....	19
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	22
4.1. Yetiştiricilerin Sosyo Ekonomik Durumları.....	22
4.2. İşletmeye ait Özelliklerin Belirlenmesi.....	28
4.3. İşletmelerdeki Kümese ait Bilgiler.....	42

4.4. Yetiştiricilerin Köy Tavukçuluğu Hakkındaki Düşünceleri.....	45
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	48
KAYNAKLAR.....	54
ÖZGEÇMİŞ.....	59

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

kg	: Kilogram
TRC2	: Şanlıurfa Diyarbakır Bölgesi
TRC22	: Diyarbakır
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vd	: Ve diğerleri
FAO	: Food and Agriculture Organization
g	: Gram
LIFDC	: Low-Income Food-Deficit Countries
KT	: Köy Tavukçuluğu
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1. 2015 yılı Diyarbakır ili ilçeler itibariyle mevcut tavuk sayıları.....	3
Tablo 1.2. Diyarbakır ili kesilen tavuk sayısı, et üretimi ve % değişimler.....	4
Tablo 3.1. İncelenen işletmelerin belirlenen ilçelere göre dağılımı.....	21
Tablo 4.1. Yetiştiricilerin sosyo ekonomik özelliklerine ait istatistiki değerler...	23
Tablo 4.2. Yaş ve gelir grupları itibariyle yetiştiricilerin dağılımı.....	23
Tablo 4.3. Gelir grupları itibariyle gelir kaynaklarının dağılımı.....	25
Tablo 4.4. İşletmede bulunan hayvan varlığı.....	29
Tablo 4.5. İlçeler itibariyle kanatlı hayvan sayısının dağılımı.....	30
Tablo 4.6. İlçeler itibariyle kanatlı hayvan sayısı arasındaki ilişki.....	31
Tablo 4.7. Kanatlı hayvan sayısı.....	31
Tablo 4.8. Kanatlı hayvan sayılarıyla işletmeler arasındaki ilişki.....	33
Tablo 4.9. İşletmedeki yumurtacı tavukların renk durumu.....	34
Tablo 4.10. İşletmelerde bazı üretim faaliyetlerine ilişkin bilgiler.....	37

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1.	2015 yılı Türkiye toplam kümes hayvanları sayısı.....	2
Şekil 1.2.	Türkiye tavuk yumurtası sayısı (Bin adet).....	5
Şekil 3.1.	Diyarbakır İli Haritası.....	18
Şekil 4.1.	Köy tavukçuluğu yapıp yapmama durumu.....	26
Şekil 4.2.	Köy tavukçuluğunun yapılma nedeni.....	27
Şekil 4.3.	Daha önce kaç yıl süreyle köy tavuğu yetiştirilme durumu.....	28
Şekil 4.5.	İşletmedeki tavuk ve horozların ırkları.....	35
Şekil 4.6.	Hayvanların ölüm oranlarının mevsimlere göre dağılımı.....	37
Şekil 4.7.	İşletmelerde görülen hastalıkların dağılımı.....	38
Şekil 4.8.	Hastalıkların sürüye olan etkisi.....	39
Şekil 4.9.	Hastalıklara karşı uygulanan tedavi yöntemi.....	40
Şekil 4.10.	Tavuklara yapılan aşı.....	41
Şekil 4.11.	Yapılan yemleme türünün dağılımı.....	42
Şekil 4.12.	Kümeslerde tavukların yerleşim şekli.....	43
Şekil 4.13.	İşletmelerde bulunan suluk tipleri.....	44
Şekil 4.14.	Barınakta temizliğin yapılma sıklığı.....	45
Şekil 4.15.	Yetiştiricilere göre köy tavukçuluğunun en önemli sorunu.....	46
Şekil 4.16.	Yetiştiricilere göre köy tavukçuluğu sorunlarının çözümü.....	47

DİYARBAKIR İLİ KÖY TAVUKÇULUĞUNUN MEVCUT DURUM ANALİZİ, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

ÖZET

Bu çalışmada, Diyarbakır iline bağlı seçilen bazı köylerde üreticilerle yapılan anketler aracılığı ile Diyarbakır ili köy tavukçuluğunun yapısı incelenmiştir. Üreticilere uygulanan anketler ile üreticilerin sosyo-ekonomik durumları, barınak yapıları, bakım bilgileri ve üretici sorunlarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Araştırma bulgularına göre; işletme sahiplerinin yaşlarının ortalamasının 45,8 olduğu, işletmecilerin tamamının okuryazar ve çiftçi olduğu belirlenmiştir. Yetiştiricilerin tamamının erkek olduğu ve kooperatife üye olmadıkları saptanmıştır. Yetiştiricilerin büyük bir kısmının (%97) köy tavukçuluğu yetiştiriciliği yaptığı anlaşılmıştır. İşletmelerin tamamında kanatlı yetiştiriciliği yapıldığı ve kanatlı hayvan sayısının toplam hayvan sayısı içindeki oranının %59,4 olduğu saptanmıştır. İşletmede bulunan tavuk ve horoz ırklarının büyük bir kısmının (%84) yerel ırk olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin tamamında hastalık görüldüğü ve işletmelerde tifo hastalığının görülme oranının %39 olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin tamamında yemlemenin sabah, akşam olmak üzere günde iki defa yapıldığı sonucu belirlenmiştir. İncelenen köylerde hayvanlara fabrika yemi verilme oranının %34,6 olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin tamamında kümes temizliği ve yemleme ve yumurta toplama gibi işlerin kadınlar tarafından yapıldığı belirlenmiştir. İşletmelerin tamamında barınakta ilave aydınlatma ve ilave ısıtma yapılmadığı görülmüştür.

Sonuç olarak; Diyarbakır ili köy tavukçuluğunun ülkemizdeki geleneksel köy tavukçuluğunun yapısına benzer olduğu, özellikle hastalıklar, uygulanan destekler, yem maliyetinin düşürülmesi ve pazarlama konularındaki sorunlarının çözümü önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır, köy tavukçuluğu, bakım- besleme, hastalıklar, pazarlama.

CURRENT SITUATION ANALYSIS, ITS PROBLEMS AND SOLUTION PROPOSALS OF DIYARBAKIR VILLAGE POULTRY

ABSTRACT

In this study, the structure of Diyarbakır province of village poultry was investigated through questionnaires made with producers in selected villages. This surveys applied to the producers aimed to figure out their socio-economic conditions, housing structures, care knowledge and production problems.

According to research findings; the average age of the breeders are 45.8, and that all of the breeders are literate and farmers. It has been determined that all breeders are male and not co-operative members. It was determined that most of the breeders (97%) busy with village poultry production. It has been determined that all of the plants have breeding poultry, and the ratio of poultry to the total number of animals was 59.4%. It has been determined that a large proportion (84%) of the chicken and rooster breeds is local breeds in the poultry plant. It has been determined that the illnesses were observed in all of the plant and the incidence of typhoid disease was 39%. The feeding is done two times a day in the morning and evening. The rate of concentrate feed was determined as 34.6% to the birds in the surveyed villages. It has been determined that the constructions of the poultry house, poultry cleaning and feeding irrigation are done by women entirely. Additional lighting and heating have not been made at all in the houses.

As a result; Diyarbakır province village poultry is similar to the structure of the traditional village poultry in our country. Especially diseases, applied supports, reduction of feed cost and solution of problems in marketing matters are important.

Keywords: Diyarbakır, village poultry, maintenance, diseases, marketing.

1. GİRİŞ

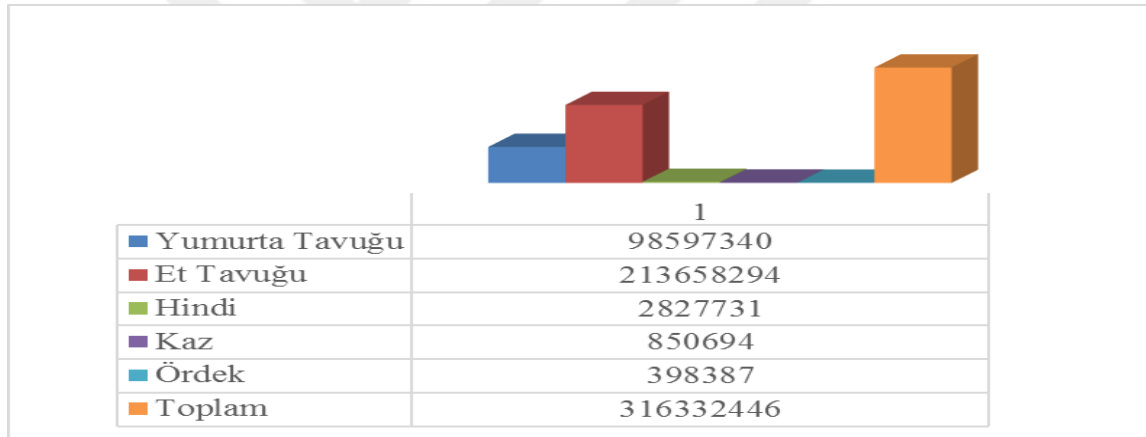
1.1. Köy Tavukçuluğu Nedir?

Kümes hayvanları yetiştiriciliğinde yaygın olarak iki tarz üretim sistemi söz konusudur. Bunlardan birincisi pahalı girdi kullanımını gerektiren, buna karşılık verimliliğin yüksek olduğu entansif (yoğun) üretim sistemleridir. Diğeri ise ekstansif (yaygın) üretim sistemidir. Verimliliğin düşük olduğu bu tarz üretim sisteminde girdi kullanımı çok düşük düzeydedir. Köy tavukçuluğu, aile tavukçuluğu olarak da isimlendirilebilen ekstansif veya yarı entansif tarzda yapılan tavukçuluk özellikle gelir düzeyi düşük kesimler için büyük önem taşımaktadır (Yurt 2002; Güngördü 2009). Köy tavukçuluğu, bütün dünyada çok eskilerden beri uygulanan bir üretim yöntemidir. Sürü büyüklüğü ve sağladığı katkılara göre, aile tavukçuluğu, bahçe tavukçuluğu veya ekstansif sistem gibi farklı isimlerle tanımlanmaktadır. Yumurta ve et verimlerinin düşük, ölüm oranının yüksek olmasına rağmen, köy tavuğu üretimi dünyada yaygınlığını sürdürmektedir. Köy tavukçuluğu tavuk sayısına ve yetiştirme amacına göre geleneksel köy tavukçuluğu, gelişmiş köy tavukçuluğu ve küçük çaplı köy tavukçuluğu olarak üç grupta incelenebilir (Permin vd 2004; Riise vd 2004; Sonaiya 2009; Şekeroğlu ve Sarıca 2010). Geleneksel köy tavukçuluğunda hayvanların özel bir barınakları mevcut değildir. Hayvanlar geceleri ağaçlarda veya diğer hayvanların barınaklarında, gündüzleri ise geniş bir alanda dolaşarak buldukları yemleri, solucanları ve böcekleri yiyerek yaşarlar. Gelişmiş köy tavukçuluğunda ise hayvanlar geceleri çalınmaya karşı, yırtıcı hayvanlardan ve olumsuz çevreden korunmak amacıyla kümese alınır, gündüzleri ise kümes etrafında serbestçe dolaşarak besin toplarlar. Hayvanlara mevsimlere göre bulunan yem kaynaklarından sabah ve akşam ek yemleme yapılabilir. Köy tavuklarında belli bir ırkın yetiştirilmesi pek söz konusu değildir ve bölgesel popülasyonlara göre dişilerin ergin canlı ağırlığı 1,2-1,5 kg, horozların ise 1,4-2,0 kg'dır. Hayvanların farklı dönemlerde yem ihtiyaçları değişmektedir. Yılın belirli dönemlerinde hayvanların dışarıda buldukları yiyecekler daha fazladır. Bu dönemlerde genellikle ek yem verilmez. Ancak civcivlerin protein ihtiyacı fazla olduğundan besin

madde içeriği dengelenmiş yemler veya özel olarak üretilen kurtçuklar, solucanlar ve diğer böceklerle protein ihtiyacı karşılanabilmektedir. (Şekeroğlu ve Sarıca 2010).

1.2. Türkiye’de ve Diyarbakır İlinde Kümes Hayvanları mevcudu

2013 yılında Türkiye’de toplam kümes hayvanları sayısı 270 202 034 adet iken TRC2 Şanlıurfa Diyarbakır bölgesi için bu değer 1 133 196 adet ve TRC22 Diyarbakır için ise 558 778 adet olarak belirlenmiştir (TÜİK 2013). TÜİK (2015) yılı verilerine göre, Türkiye toplam kümes hayvanları sayısı 316 332 446 adet olarak hesaplanmış bunun %67,8’ini et tavuğu (213 658 294 adet), %31,1’ini yumurta tavuğu (98 597 340 adet), %0,8’ini hindi (2 827 731 adet), %0,2’sini kaz (850 694 adet) ve %0,1’ini ise ördek (398 387 adet) oluşturmaktadır (Şekil 1.1).

Şekil 1.1. 2015 yılı Türkiye toplam kümes hayvanları sayısı

Tablo 1.1. 2015 yılı Diyarbakır ili ilçeler itibariyle mevcut tavuk sayıları

İlçeler	Mevcut sayı			
	Et tavuğu	Oran (%)	Yumurta tavuğu	Oran (%)
Bağlar			40,000	8,0
Bismil			26,550	5,3
Çermik			61,450	12,3
Çınar			55,650	11,1
Çüngüş			950	0,1
Dicle	7,500	27,3	5,810	1,14
Eğil			13,810	2,7
Ergani			36,000	7,2
Hani			25,000	5,0
Hazro			6,500	1,3
Kayapınar			15,000	3,0
Kocaköy			5,600	1,12
Kulp			13,300	2,66
Lice			13,100	2,62
Silvan	20,000	72,7	7,000	1,4
Sur			37,500	7,5
Yenişehir			135,000	27,0
Toplam	27,500	100,0	498,220	100,0

Kaynak: TÜİK 2015

Tablo 1.1’de Diyarbakır iline bağlı ilçelerde et ve yumurta tavuğu mevcut sayıları verilmiştir. TÜİK (2015) yılı verilerine göre, Diyarbakır ilinde toplam yumurta tavuğu 498.220 adet iken toplam et tavuğu 27,500 adet olarak saptanmıştır. Et tavuğu yetiştiriciliğinin %72,7 oranında Silvan ilçesinde %27,3 oranında ise Dicle ilçesinde, yumurta tavuğu yetiştiriciliğinin ise en yüksek oranda (%27) Yenişehir ilçesinde yapıldığı belirlenmiştir.

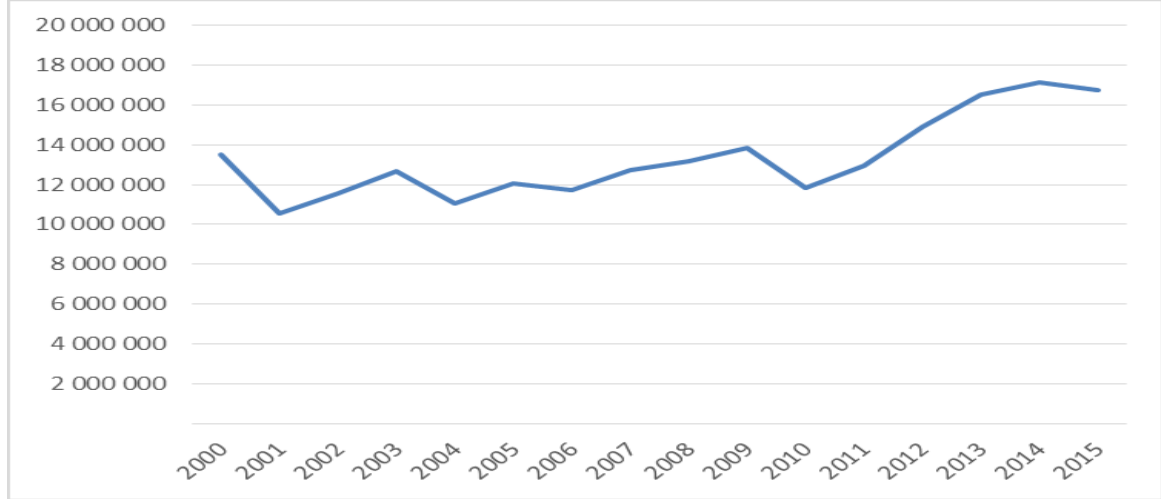
Tablo 1.2. Diyarbakır ili kesilen tavuk sayısı, et üretimi ve % değişimler

Yıllar	Kesilen tavuk sayısı (adet)	Tavuk sayısındaki değişim (%)	Et üretimi (Ton)	Et üretimindeki değişim (%)
2000	413 962 500	-	643 457	-
2001	370 909 696	-10,4	614 745	-4,4
2002	416 002 290	12,1	696 187	13,2
2003	512 750 071	23,2	872 419	25,3
2004	512 238 553	-0,09	876 774	0,4
2005	538 900 235	5,20	936 697	6,8
2006	495 566 353	-8,04	917 659	-2,0
2007	604 835 659	22,0	1 068 454	16,4
2008	617 985 611	2,17	1 087 682	1,7
2009	717 401 256	16,0	1 293 315	18,9
2010	843 897 793	17,6	1 444 059	11,6
2011	963 245 455	14,1	1 613 309	11,7
2012	1 047 782 683	8,77	1 723 919	6,8
2013	1 060 673 395	1,23	1 758 363	1,9
2014	1 109 742 317	4,62	1 894 669	7,7
2015	1 118 719 413	0,80	1 909 276	0,7

Kaynak: TÜİK 2015

2000 yılında Diyarbakır ilinde 413 962 500 adet olan kesilen tavuk sayısı 2001 yılında %10,4 azalarak 370 909 696 adet, 643 457 ton olan et üretimi ise 2001 yılında %4,4 azalarak 614 745 ton olarak gerçekleşmiştir. Kuş gribinin ülkemizde etkisini göstermesiyle birlikte, 2006 yılında kesilen tavuk sayısı %8.04 ve et üretimi ise %2 oranında azalmıştır (Tablo 1.2). Kuş gribi Türkiye’de ilk olarak 5 Ekim 2005’te Balıkesir’e bağlı Manyas ilçesinde açık sistem besicilik yapılan hindi sürüsünde ortaya çıkmıştır. Kuş gribinin ticari tavukçuluk işletmelerinde ortaya çıkmadan köy tavukları aracılığı ile insan ölümlerine neden olması yok saydığımız köy tipi aile tavukçuluğumuzu gündeme getirmiştir. Halkta paniğe sebebiyet veren ve ticari tavukçuluğumuza da çok ciddi zarar veren kriz esnasında kimi özel sektör ve kamu yetkilileri yaşananların tek sorumlusunun köy tavukçuluğu olduğunu ileri sürmüşlerdir (Aksoy vd 2007; Güngördü 2009). Yıllar itibariyle Türkiye’de üretilen tavuk yumurtası sayısı Şekil 1.2’de verilmiştir. 2001 yılında en düşük değere ulaşan (10 575 046 bin adet) tavuk yumurtası sayısı 2014 yılında ise en yüksek değere (17 145 389 bin adet) ulaşmıştır. Köy tavukçuluğunun yumurta miktarına dahil olmadığı 2010 yılında 11 840 396 bin adet olan yumurta miktarı bu yıldan itibaren sürekli artış göstererek

2014 yılında en yüksek değerine ulaştıktan sonra 2015 yılında yaklaşık olarak %2,5 oranında azalarak 16 726 332 bin adet olarak hesaplanmıştır.

Şekil 1.2. Türkiye üretilen tavuk yumurtası sayısı (Bin adet) Kaynak: TÜİK, 2015

1.3. Çalışmanın Önemi

Kırsal kesimde, tavuk yetiştiriciliği diğer tarımsal faaliyetler içerisinde ikinci derecede öneme sahip olmasına rağmen, özellikle üreticilerin hayvansal protein ihtiyacının %30'dan fazlasını karşılaması ve elde edilen fazla ürünlerin satılarak aile bütçesine gelir sağlaması bakımından köy tavukçuluğu yetiştiriciliği son derece önemlidir (FAO 2008; Şekeroğlu ve Sarıca 2010; İnci vd 2015). Bu çalışmada, Diyarbakır İli köy tavukçuluğu üretim biçiminin yapısı araştırılmış ve yetiştiricilerin sorunları belirlenerek daha ekonomik ve daha karlı bir üretim için öneriler sunulması hedeflenmiştir.

1.4. Çalışmanın Amacı

Bu araştırma, Diyarbakır ili merkez ve ilçelerde yapılmakta olan köy tavukçuluğunun yapısını ve sorunlarını ortaya koymak amacıyla yürütülmüştür. Çalışmada, Diyarbakır ili merkez ve ilçelerine bağlı köyler arasından örnek popülasyonunu temsil edecek şekilde basit tesadüfî örnekleme yöntemiyle seçilen köylerde üreticilerle görüşülerek anketler yapılmış ve bu anket sonuçları değerlendirilerek köy tavukçuluğunun yapısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Üreticilere uygulanacak anketlerde, üreticilerin sosyo-ekonomik

durumları, kümeslerin yapısal özellikleri ve hayvanların bakım ve beslenmesi ile ilgili sorular yer almıştır.

1.5. Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışmada, 2016–2017 yılları arasında Diyarbakır ilinde köy tavukçuluğu yapan işletme sahipleri ile yüz yüze yapılan anketlerden elde edilen veriler kullanılarak analiz edilmiştir. Bu bilgiler ışığında hazırlanan çalışma çeşitli alt bölümlerden oluşmaktadır. Giriş kısmında, konunun ve araştırmanın önemine değinilmiş, genel olarak araştırmanın amaçları ortaya konmuştur. Önceki çalışmalar kısmında, ülkemizde ve dünyada bu konuda yapılan çalışmalar ve sonuçları anlatılmıştır. Materyal ve Yöntem kısmında analiz ve hesaplamaların ne şekilde yapıldıkları anlatılmış ve konuyla ilgili olarak bazı bilgiler ve tanımlar da bu kısımda verilmiştir. Araştırma bulgularının verildiği bölümde işletmelerin ve işletme sahiplerinin genel özellikleri anlatılmış, işletme sahiplerinin temel hayvancılık bilgisi, işletmelerin barınak durumları, hayvan besleme, bakım ve yönetim özelliklerine değinilmiştir. Sonuç bölümünde ise araştırma kısaca özetlenmiş ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Köy tavukçuluğunun yapısını ortaya koymak ve incelemek amacıyla gerek yurt dışı ve gerekse yurt içinde birçok araştırmalar yürütülmüştür. Bu çalışmaların çoğu bölgesel olarak planlanmış ve belirli bir pilot bölge seçilerek o bölgedeki köy tavukçuluğunun yapısı incelenmiştir. Köy tavukçuluğu konusunda yapılan bazı çalışmalar aşağıda verilmiştir.

2.1. Köy Tavukçuluğu ile İlgili Farklı Ülkelerde Yapılmış Olan Çalışmalar

Aini (1990) yaptığı bir çalışmada, köy sürülerinden elde edilen yumurtaların ve tavuk etinin fiyatının entansif sürülerden üretilenlerden iki üç kat daha fazla olduğunu bildirmiştir.

Yapılan bir çalışmada, yumurta veriminin düşük, ölüm oranının yüksek olduğu köy tavukçuluğunun, dünyada yaygın olarak yapılan bir üretim sistemi olduğu ve gelişmekte olan ülkelerde, genellikle her ailenin 5–20 adet arasında tavuğu olduğu bildirilmiştir. Hayvanların gündüzleri serbest olarak dolaşarak yem topladıklarını, akşamları ise kapalı alana alındıklarını, ayrıca hayvanlara gerektiğinde ek yem de verildiği belirtilmiştir (Pandey 1992).

Spradbrow (1993) tarafından yapılan araştırmada, köy tavuklarının çok özel festivallerde ve törenlerde kullanılmasının yanında sahiplerine gübre sağlaması açısından ve böceklerin kontrolünde de faydalı olduğu bildirilmiştir.

Kitalyi (1998) yaptığı araştırmada, Afrika'nın kırsal bölgelerinde köy tavukçuluğu üretim siteminde bölgesel ırkların kullanıldığını, işletmede ortalama aile genişliğinin 12-24 kişi olduğunu saptamıştır. Ortalama tavuk sayısının 22,57 adet olduğunu, her tavuğun yılda 1,1-3,2 defa kuluçkaya yattığını, her kuluçkaya 13-15 yumurta konduğunu, kuluçka randımanının %71-79 ve ölüm oranının ise %19-66 olduğunu belirtmiştir.

Branckaert vd (2000) köy tavukçuluğunun başlıca problemlerinin yüksek ölüm oranı, barındırma, ıslah, pazarlama, kredilendirme, eğitim ve tarımsal yayım olduğunu bildirmişlerdir. Yüksek ölüm oranının başlıca nedeninin ise özellikle Newcastle hastalığı olduğu, yırtıcı hayvanlar ve kazaların da kayıplara neden olduğunu belirtmişlerdir.

Benebdeljelil vd (2001) köy tavukçuluğu işletmelerinde kanatlı ürünlerinin %48'nin tüketildiğini ve %52'sinin de satıldığını belirtmişlerdir.

Tadelle ve Ogle (2001) Etiyopya'da köy tavukçuluğu üretim sistemi hakkında yaptıkları çalışmada, üretilen her 100 yumurtanın yaklaşık 21 tanesinin satıldığını, 19 tanesinin aile tarafından tüketildiğini, 5 tanesinin hediye edildiğini, 49 tanesinin kuluçkalık olarak değerlendirildiğini ve canlı hayvanların 3 tanesinin adak olarak kesildiğini 1 tanesinin ise hediye edildiğini bildirmişlerdir.

Csorbai vd (2002) Macaristan'da Somogy bölgesinde yumurtacı köy tavukçuluğu üreticileriyle yaptıkları çalışmada, işletmelerde ortalama tavuk sayısının 22 adet, yumurta veriminin 110-230 adet/yıl (ortalama 163 adet/yıl), yem tüketiminin 201,5 g/tavuk/gün olduğunu belirtmişlerdir.

Farooq vd (2002) Pakistan'da köy tavukçuluğu yapan yetiştiricilerle yaptıkları çalışmada, sürü büyüklüğünü 22 adet, kuluçka randımanı %61,2, kuluçka olma sıklığını 4,6 defa/yıl, her kuluçkada 15,1 yumurta/tavuk konduğunu ve ölüm oranını %23,6 olarak bildirmişlerdir.

Khalafalla vd (2002) Sudan'da köy tavukçuluğu yapan üreticilerle yaptıkları çalışmada; sürü büyüklüğünün 6-6,3 adet, her tavuğun ortalama 3,1 defa/yıl kuluçkaya yattığını, her kuluçkaya 2-20 yumurta/tavuk konulduğu, kuluçka randımanının %78 olduğunu, çiftçilerin %48,7'sinin geceleri barınacak yer sağladıklarını ve tavukların sahiplerinin genel olarak evin kadınları olduğunu belirtmişlerdir.

Mwalusanya vd (2002)'nin Tanzanya'nın Morogora bölgesinde köy tavukçuluğunun durumunu inceledikleri çalışmada, her kuluçkaya yatan tavuğun altına ortalama 11,8 adet yumurta konduğunu ve yumurta ağırlığının 44,1 gr olduğunu bildirmişlerdir. Kuluçka

randımının %83,6, ergin canlı ağırlığının horozlarda 1948 g, tavuklarda ise 1348 g olduğunu belirtmişlerdir.

Kristjanson vd (2004) yaptıkları çalışmada, gelir düzeyi düşük olan kimselerin kümes hayvanlarına sahip olmalarının, onların yoksulluktan kurtulmalarına yardım edebileceğini bildirmişlerdir.

Riise vd (2004) tarafından yapılan çalışmada, kümes hayvanlarının özellikle kadının kendi öz güvenini ve toplumdaki sosyal statüsünü artırmada etkili olduğu bildirilmiştir.

Upton (2004) tarafından yapılan çalışmada, köy tavukçuluğundan sağlanan kazancın genellikle düşük miktarlarda olduğu görülmüş, köy tavukçuluğunun aynı zamanda çevre dostu olduğu ve geliştirmek için az da olsa bir miktar krediye ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Ancak gelişmekte olan ülkelerin bu kredileri verme şansının oldukça az olduğu, bu nedenle çok sayıda ulusal ve uluslararası kuruluşların çeşitli projeler çerçevesinde destek verdikleri saptanmıştır.

Alabi ve Aruna (2005) Nijerya’da aile tavukçuluğu ile ilgili yapmış oldukları çalışmada, üretilen tavuk ürünlerinin %52,63’ünün satış için, %32,82’nin ev tüketimi için, %5,92’sinin dini törenler için, %0,66’sinin özel günler için tüketildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, üretim maliyetinin %19,6’sının yemden, %80,4’nün ilaç ve aşından kaynaklandığını ve gelirin %79,3’nün canlı hayvan satışından, %20,7’sinin de yumurta satışından olduğunu belirtmişlerdir.

Köy tavukçuluğu yapan işletmeler genel olarak kırsalda yer alır. Bu işletmelerin büyük çoğunluğu aile işletmeleridir ve aile bireylerinin et ve yumurta ihtiyacını karşılamak için faaliyet gösterirler. Köy tavukçuluğu kırsal kesimlerde ailelerin geçinmelerinde hayati bir rol oynamaktadır. Köy tavukçuluğu ailelerin yumurta ve et ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlarken bir miktar ürün satışıyla da ailelerin ilaç, giyecek ve okul ihtiyaçlarının karşılanmasına da yardımcı olmaktadır. Köy tavukçuluğu genellikle çocuklar ve kadınlar tarafından yapılmaktadır (Copland ve Alders 2005).

Flock (2005) tarafından yapılan araştırmada, dünyada yumurta tüketiminin %25'inin, kanatlı eti tüketiminin ise %10'unun kk aile sürülerinden elde edildiği bildirilmiştir.

Holmann vd (2005) yaptıkları çalışmada, gelir düzeyi düşük olan kimselerin kümes hayvanlarına sahip olmalarının, onların yoksulluktan kurtulmalarına yardım edebileceğini bildirmişlerdir.

Aklilu vd (2007) tarafından Etiyopya'da kanatlı eti tüketimi ve pazarlama durumunu incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada, hane reisi kadın olan ailelerde kanatlı eti tüketim oranı %66, hane reisi erkek olan ailelerde kanatlı eti tüketim oranı %25 olarak saptanmıştır. Özellikle dini bayramlarda kanatlı eti fiyatlarında kaymalar gözlenmiştir. Sektörün yararlanması için piyasa bilgilerinin iyi değerlendirilmesi, altyapı, pazar sorunlarının çözülmesi ve dikkatli bir planlama yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Sonaiya (2007) tarafından yapılan çalışmada, gelişmekte olan ülkelerdeki çoğu kırsal bölgelerde kümes hayvanları ile kadınların ilgilendiği bildirilmiştir. Aile tavukçuluğunun kırsal kesimdeki ailelerin gelirlerinin %19-50'sini karşıladığı, toplam kümes hayvanları sayısının %77'sini oluşturduğu ve köylerde tüketilen kümes hayvanları ürünlerinin %98'ini karşıladığı saptanmıştır. Ev halkının kümes hayvanlarını ev artıklarıyla beslenmesiyle yumurta ve et tüketiminde artışlar olduğu gözlenmiştir. Birçok devletin yoksulluğu azaltma stratejilerine köy tavukçuluğunu dhil ettikleri ve bunun uygulanmasıyla 2015'den önce yoksul sayısını yarıya indireceğini tahmin ettikleri bildirilmiştir. Bu araştırıcı, köy tipi kanatlı hayvan yetiştiriciliğinin kasaba ve kentlerin dış kesiminde de yapıldığı için "aile tavukçuluğu" deyimini tercih etmektedir.

Moreki (2010) Chobe ilçesinde Serowe, Palapye ve Maunatlala köylerinde köy tavukçuluğunun üretim performansını değerlendirmek amacıyla 95 hane ile yaptığı çalışmada, ailelerin gelir kaynaklarına ek olarak köy tavukçuluğu yaptıklarını ve köylerin genelinde kümes büyüklüğünün 18 adet hayvan olduğunu bildirmiştir. Newcastle hastalığının ve bilinçsiz avlanmanın tavuk kayıplarına neden olduğu sonucu saptanmıştır.

Moreki vd (2010) Botsvana'da Chobe ilçesinde iki köyde 44 hane ile yaptıkları çalışmada, daha çok kadınların köy tavukçuluğu yaptıklarını belirtmişlerdir. Tavukların aile ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla satıldığını saptamışlardır.

Tadesse vd (2013) Etiyopya'nın doğu Shewa bölgesinde köy tavukçuluğunun yönetim uygulamalarının değerlendirilmesi amacıyla 180 hane ile yapılan çalışmada, yetiştiricilerin %97,8'inin ek yemleme yaptıkları, ek yemleme materyali olarak %95 mısır ve buğdayın kullanıldığı belirlenmiştir. Yayımlı hizmetlerinin katılımcılar tarafından kullanılma oranı ise %41,2 olarak saptanmıştır.

2.2. Köy Tavukçuluğu ile İlgili Ülkemizde Yapılmış Olan Çalışmalar

Türkoğlu ve Eleroğlu (1999) tarafından yapılan araştırmaya göre, ülkemizde köy tavukçuluğu ailenin ihtiyacını karşılayacak düzeyde yumurta üretmek, konukları olduğunda kıracak yumurtası ve kesecek bir tavuğu olması ve üretim fazlasıyla da küçük bazı ihtiyaçları karşılamak amacıyla yönelik yapılmaktadır. Zaman içerisinde birçok yörede yumurta ve tavuk eti ihtiyacı endüstriyel üretimden sağlanmaktadır. Bununla birlikte birçok yörede endüstriyel üretimden sağlanan damızlıklarla köy tavukçuluğu yapıldığı bilinmektedir. Diğer taraftan doğal gurkluk yoluyla damızlık üretiminin devam ettirildiği yöreler bulunmaktadır.

Eleroğlu vd (2004) tarafından yapılan, bu çalışma ile Sivas ilindeki tavukçuluğun durumu ve Türkiye genelindeki yeri incelenmiştir. Sivas ili yumurta tavukçuluğu bakımından büyük bir potansiyele sahip değildir. Etçi ve damızlık tavuk yetiştiriciliği yapılmamaktadır. Bu ilde üretilen piliç eti miktarı Türkiye üretiminin %0,014'ünü; yumurta üretiminin ise %1,07'sini karşılamaktadır. Sivas ilinde mevcut ve ileriye yönelik tavuk ürünleri talebini karşılamak amacıyla tavukçuluk sektörünün geliştirilmesi zorunlu görülmektedir.

Küçük bir alanda yetiştiricilik yapılabilmesi, yüksek üreme gücü, yemden etkin şekilde yararlanma kanatlı hayvan yetiştiriciliğinin ve özellikle tavukçuluğun en önemli üstünlükleridir. Kanatlı hayvan etleri ile yumurtasının üstün nitelikli gıdalar olması ve bu ürünlerin tüketiminde dinsel ve/veya kültürel sınırlamalar olmaması da üretim ve tüketim artışında etkili olmuştur. Yirminci yüzyılın başlarında bir arka bahçe uğraşısı olan tavukçuluk büyük bir dönüşüm geçirerek adeta endüstriye dönüşmüştür. İleri teknolojilerin

kullanıldığı büyük ölçekli çiftliklerde, sağlıklı ve kaliteli ürünler son derece düşük maliyetle üretilebilmektedir. Ancak bazı ülkelerde ileri teknoloji kullanabilecek ticari işletmeleri kurmak ve yaşatmak mümkün olamamaktadır. Bunun en önemli nedenleri, söz konusu ülkelerdeki finans ve döviz yetersizliği, eğitimli eleman eksikliği ve kişi başı gelirin çok düşük olmasıdır. Büyük çoğunluğu Afrika ve Asya kıtalarında yer alan böylesi ülkelerde “köy tavukçuluğu”, “aile tavukçuluğu” ya da “kırsal tavukçuluk” olarak adlandırılan üretim tarzı önemini korumaktadır. Çoğunluğu Afrika ve Asya kıtasında yer alan LIFDC ülkelerine örnek vermek gerekirse; Çin, Hindistan, Endonezya, Filipinler, Pakistan, Özbekistan, Afganistan, Mısır, Irak, Suriye, Ermenistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna-Hersek ve Gürcistan. Köy tavukçuluğu bazı ülkelerin toplam kanatlı hayvan popülasyonu ve üretiminde önemli paya sahiptir (Aksoy vd 2007).

Akşimşek (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, kuş gribi vakasından sonra Tokat ilinde köy tavukçuluğunun yapısı araştırılmıştır. Araştırmada Tokat ili 5 alt yöreye ayrılmış ve 153 işletmede yüz yüze görüşülerek anket uygulanmış ve şu sonuçlar bulunmuştur; Tokat ilinde köy tavukçuluğu yapan işletmelerde, ortalama 8,69 adet kanatlı ve 8,59 adet tavuk bulunduğu saptanmıştır. Köy tavukçuluğu yapan işletmelerin %87,07’si sadece beyaz ve kahverengi tüylü tavukları yetiştirmeyi tercih ettikleri saptanmıştır. İşletmelerde 3m² lik barınakların tercih edildiği (%36,38) barınak yapımının erkekler tarafından gerçekleştirildiği (%97,56) ve yemleme sulamanın (%59,35) kadınlar tarafından yapıldığı belirlenmiştir. İşletmelerin %36,06’nın yemlik ekipmanı %44,18’nin suluk ekipmanı kullandıkları belirlenmiştir. İşletmelerin %65,73’ü ek yem olarak buğday kullanmaktadır. Tokat ili köy tavukçuluğu işletmelerinde kuluçka faaliyetinin Mart-Nisan-Mayıs aylarında (%92,81) yapıldığı saptanmıştır. Tokat ili köy tavukçuluğu işletmelerinde hastalıklar daha sık olarak Aralık-Şubat ayları arasında görülmekte (%91,82) ve işletmelerin %98,86’sında hastalık görüldükten sonra hayvanların tamamına yakını ölmektedir. Köy tavuğu işletmelerinde üretilen yumurta ve etin aile tarafından tüketildiği ve bir kısmının da hediye olarak verildiği tespit edilmiştir. Tokat ili köy tavukçuluğu işletmelerinde bulunan işletmecilerin %45,91’inin her hangi bir tarımsal örgüte kayıtlı olduğu, çiftçilerin kayıtlı olduğu örgütlerin %74,33’nü Tarım Kredi Kooperatiflerinin oluşturduğu belirtilmiştir. Tokat ili köy tavukçuluğunun dünyada uygulanan geleneksel köy tavukçuluğu ile paralellik gösterdiği saptanmıştır.

Çiçek ve Tandoğan (2008) yaptıkları çalışmada, Türkiye'nin ticari yumurta üretiminin yaklaşık %12'sini Afyonkarahisar'ın karşıladığını bildirmişlerdir. Fakat bu ilin, coğrafi konumu nedeniyle ülkenin hem önemli bir kavşak noktası, hem de kuş gribinin yayılmasında önemli bir etken olduğu düşünülen göçmen kuşların göç yolu ve sulak alanların yoğun olarak bulunduğu bir bölgede bulunduğu bildirilmiştir. Türkiye'de kuş gribinin görüldüğü Ekim 2005 ve Aralık 2006 tarihlerinde ilde herhangi bir vakaya rastlanmamıştır. Buna rağmen ülke geneline paralel olarak ilde kanatlı ürünlerinin hem üretim miktarı, hem de ürün fiyatlarında azalmalar meydana gelmiştir. Salgın sonrası ülke genelinde alınan tedbirler neticesinde sektörün tekrar bir ivme yakaladığını söylemek mümkündür. Yine de salgının dünyadaki genel durumuna dayanarak Türkiye'de tekrar ortaya çıkma ihtimali nedeniyle koruyucu önlemler devam etmelidir. Bu çalışmada kanatlı sektörünün ilin ekonomisindeki önemine değinilerek, salgın dolayısıyla yaşanan gelişmeler, üretim, işletme sayısı, fiyatlar ve alınan önlemler yönünden incelenmiştir.

Güngördü (2009) tarafından Batman ilinde yapılan bir çalışmada, Batman yöresine ait köy tavukçuluğun durumu ortaya konulmak istenmiştir. Bu çalışma, Batman ilindeki köylerde yapılmakta olan kümes hayvanı yetiştiriciliğini incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmanın araştırma materyalini Batman ilinin Sason, Beşiri ve Gercüş ilçesi içerisindeki 14 köyden toplam 124 kişinin katılımıyla yapılan anketler oluşturmuştur. Çalışma sonucunda, Batman ili köylerinde kümes hayvanları yetiştirme amacının yumurta üretme olduğu söylenebilir. Anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların %99'unun kümeslerinin zemininin toprak olduğu saptanmıştır. Köylerde kümes hayvanlarının yetiştirilmesinde fabrika yemi hemen hemen hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. Kümes hayvanlarının beslenmesinde daha çok dane yem + otlatma + artıklar kullanıldığı saptanmıştır.

Şekeroğlu ve Akşimşek (2009) yaptıkları çalışmada, Tokat ilinde köy tavukçuluğunun bazı özelliklerini incelemişlerdir. Tokat ili gelişmişlik özelliklerine göre 5 alt yöreye ayrılmış ve 41 köyde 153 aile ile yüz yüze görüşülerek anket uygulanmış ve şu sonuçlar bulunmuştur. Tokat ili köy tavuklarında hastalıklar daha sık olarak Aralık-Şubat ayları arasında görülmektedir. Köy tavuğu yetiştiren aileler, ürettiği yumurta ve etin aile tarafından tüketildiği ve bir kısmının da hediye olarak verildiği tespit edilmiştir. Tokat ilinde tavuk bulunduran çiftçilerin %45,91'i bir tarımsal örgüte kayıtlıdır. Üreticilerin kayıtlı olduğu örgütlerin %74,33'ünü Tarım Kredi Kooperatifleri oluşturmaktadır.

Şekeroğlu ve Sarıca (2010) tarafından köy tavukçuluğu yetiştirme sistemi ile ilgili bazı uygulama modellerinin tanıtılması ve ülkemiz için bu modellerin tartışılmasına zemin hazırlaması amacıyla yapılan çalışmaya göre; köy tavukçuluğu bütün dünyada çok eski dönemlerden itibaren uygulanan bir üretim biçimidir. Aile tavukçuluğu, bahçe tavukçuluğu veya ekstansif sistem gibi isimlerle de tanımlanmaktadır. Sürü büyüklüğü ve sağladığı katkılara göre isimlendirme değişebilmektedir. Sistemde elde edilen ürünlerin bir kısmı ailenin ihtiyacını karşılamakta kullanılmakta, artan ürünler de satılarak aile bütçesine katkı sağlanmaktadır. Köy tavukçuluğu gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde yaygın olup kırsal kesimdeki çoğu aileler için hayati öneme sahiptir. Yumurta ve tavuk eti ile hayvansal protein kaynağı olan tavuklar, ayrıca ailelerin ilaç, giyecek ve okul ihtiyaçlarının karşılanmasında değiş-tokuş materyali veya gelir kaynağıdır. Ayrıca böcek kontrolü, gübre üretimi, özel festivaller ve geleneksel kutlamalarda yaygın olarak kullanılmaktadırlar. Tavukların ailedeki sahipleri ev kadınları ve çocuklar olup kadınların ailedeki konumlarının güçlenmesine katkıda bulunurlar. Köy tavuklarından elde edilen gelir entansif üretimdeki tavuklardan daha düşük olmakla birlikte, barındırma, hastalık kontrolü, yetiştirme uygulamaları ve ilave besleme için masraflar çok düşüktür. Son yıllarda gelişmiş ülkelerde biyolojik veya doğal hayvansal ürünlere talep eğilimi artmaktadır. Serbest yetişen hayvanlardan elde edilen, hayvan refahını ön planda tutan üretimlerden sağlanan ürünler daha yüksek fiyatla pazarlanabilmektedir. Ülkemizde köy tavukçuluğundan elde edilen ürünlerin miktarı ve sosyal hayata etkisi önemli düzeyde olmasına rağmen; bu alanda yapılan çalışmalar çok yetersizdir. Son yıllarda kuş gribi nedeniyle sistem yok edilme riski tehlikesi ile karşı karşıya getirilmiştir. Ülkemizde yaygın bir üretim potansiyeli olan bu sistemin bir üretim modeli yoktur. Kontrollü üretim ve ürün toplama-dağıtma sistemi ile köy tavukçuluğu; organik üretim ve tavuk refahını ön plana alan tüm üretim sistemleri için bir alan haline getirilebilir.

Bayraktar (2012) tarafından Artvin ili köy tavukçuluğunun yapısal özellikleri incelenmiştir. Bu çalışmada rakımın köy tavukçuluğundaki etkileri üzerinde de durulmuştur. Araştırmada Artvin ili denizden 0-500 m, 501-1000 m ve 1000 m üzeri yükseklik olarak 3 bölgeye ayrılmıştır. Araştırmada 23 köyde toplam olarak 223 işletmede yüz yüze görüşülerek anket uygulanmıştır. Ayrıca anket uygulamasından önce her yükseklik bölgesinde üç köyden üçer aile belirlenmiş, bu köylerdeki işletmelere performans kayıt formları verilmiş ve her ay toplanmıştır. Bu şekilde dokuz ay boyunca

tavukların yumurta verimi, yumurta ağırlığı, gürk sayısı ve çıkan civciv sayısı kaydedilmiş ve şu sonuçlar bulunmuştur; Artvin ili köy tavukçuluğu yapan işletmelerde ortalama olarak 14,74 adet kanatlı ve 13,94 adet tavuk olduğu saptanmıştır. Köy tavukçuluğu yapan işletmelerin %34,75'inin kahverengi tavukları yetiştirmeyi tercih ettikleri saptanmıştır. Köy tavukçuluğu işletmelerinde 5m²'lik barınaklar tercih edilmekte (%30,06) olduğu, barınakların erkekler tarafından (%42,16) yapıldığı ve rakım yükseldikçe bu oranın arttığı tespit edilmiştir. Barınakların temizliği (%63,38) hayvanları yemleme-sulama (%69,52) ve barınak temizleme sıklığının iki haftada bir defa (%40,82) kadın tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Köy tavukçuluğu işletmelerinde kuluçka işleminin, Haziran-Temmuz-Ağustos aylarında (%67,81) yapıldığı saptanmıştır. Köy tavukçuluğunda işletmelerin elde ettikleri ürünleri değerlendirme şekillerine bakıldığında genel olarak aileler tarafından tüketildiği (%64,26) görülmüş ve rakım arttıkça aile içinde tüketimin arttığı belirlenmiştir. Artvin bölgesi köy tavukçuluğu işletmelerinin %29,44'ü bir tarım örgütüne kayıtlıdır. Üreticilerin kayıtlı olduğu örgütlerin %76,78'ini Tarım Kredi Kooperatifleri oluşturmaktadır. Artvin ili köy tavukçuluğunun yapısı farklı ülkelerde uygulanan geleneksel köy tavukçuluğu işletmeleri ile paralellik göstermektedir.

Demirulus vd (2013) tarafından yapılan bu çalışmada, köy tavukçuluğunun (KT) geliştirilmesi için Diyarbakır ve Tekirdağ illerinde durumunun belirlenmesi ve geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur. Bu amaçla, Diyarbakır ilinde merkeze bağlı 31, Tekirdağ ilinde ise merkeze bağlı 15, toplamda 46 köyde çalışma yapılmıştır. Anketler her köyde, o köyün durumunu çok iyi bilen bir kişi ile mülakat yoluyla doldurulmuştur. Sözlü bilgiler alınırken o köye ait KT yansıtan fotoğraflar da çekilmiştir. Anket sonuçlarına göre, köylünün geçim kaynakları arasında Tekirdağ'da hayvancılığın payı Diyarbakır'a göre daha fazla yer alırken, kaz ve hindi yetiştiriciliğinde Diyarbakır öne çıkmıştır. Tavukçuluk ise her iki ilde hemen hemen eşit oranda yapılmaktadır. Tavuklara, Diyarbakır ilinde çoğunlukla kadınlar bakarken, Tekirdağ'da çocuklar, evin erkeği ve yaşlılar da bu işe katılmaktadırlar. Yumurta verimi Tekirdağ'da daha fazla olup, tavukların canlı ağırlığı ve kesim yaşı bakımından da Diyarbakır'a göre daha iyi durumdadır. Temiz su verme ve kümeste barındırma oranına bağlı olarak, KT'dan para kazanabilenlerin de Diyarbakır'a kıyasla Tekirdağ'da daha fazla olduğu, ancak KT geliştirme projesine katılmada Diyarbakır köylüsünün daha istekli olduğu görülmüştür.

Eleroğlu vd (2014) tarafından Sivas ilinin iklim, arazi formu, toprak yapısı ve arazi örtüsüne göre 4 agro-ekolojik alt bölgelerinde köy tavukçuluğunun yapısı hakkında araştırma yapılmıştır. Araştırmada Sivas ili köy tavukçuluğunun genel durumunu belirlemek amacıyla 85 köyde 663 aileye yüz yüze anket uygulanmıştır. Araştırmada Sivas ili köy tavukçuluğunda yemleme işlemlerinde %65,0 oranında kadınların birincil etken olduğu saptanmıştır. Köy tavukçuluğunun üretim aşamasında aktif rol oynayan kadınların ürün satışında etkilerinin %38,2 ürün değerlendirmede erkeklerin aktif rolünün %49,1 olduğu belirlenmiştir. İşletmede bulunan tavuklar tüyelerine göre beyaz, kahverengi, siyah ve karışık olarak agro-ekolojik bölgelerin ortalaması sırasıyla; 3,39, 4,78, 3,85 ve 4,25 adet/işletme olarak hesaplanmış, kahverengi ve karışık renkli hayvanların sayısı bakımından bölgeler arasında farklılık önemli bulunmuştur. Bölge farklılığından etkilenmeyen canlı ağırlık ve yumurta ağırlığı ortalama olarak sırasıyla 2,02 kg ve 58,44 g bulunmuştur. Üzerinde durulan bölgelerde köy tavukçuluğu yapan işletmelerin %88,6'sı gereksinim duydukları tavukları kendileri üretmekte %11,4'ü ise dışarıdan satın almaktadır. Sivas ili köy tavukçuluğunun beslenmesinde en çok kullanılan yem maddesini %89,9 ile buğday %5,3 ile karışık yem oluşturmaktadır. Üretilen yumurtanın yemeklik olarak tüketilen kısmı %41,23 ikram olarak verilen kısmı %26,06 pazarlama amaçlı kısmı ise %32,71 olarak bulunmuştur. Köy tavukçuluğunun geliştirilmesi için alınacak önlemler konusunda bölge insanının %31,8'i sağlık koşullarının iyileştirilmesini %22,8'i uygun barınak ve %22'si eğitimi önermektedir. Eğitim ve sağlık konusunda yapılacak çalışmaların yöre köy tavukçuluğunun organik standartlara kavuşturulmasına %53,8 oranında kısa vadede katkı sağlayacağı söylenebilir.

Bural ve İnci (2015) Bingöl ili Merkez ilçesindeki köylerde yapılmakta olan köy tavukçuluğu yetiştiriciliğini incelemek amacıyla bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışmanın araştırma materyalini Bingöl ili Merkez ilçesine bağlı 7 köyden toplam 42 kişinin katılımıyla yapılan anketler oluşturmuştur. Üreticilere uygulanan anketlerde üreticilerin sosyo-ekonomik durumları, işletme yapıları, besleme bilgileri ve üretici isteklerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Bingöl ili merkez ilçesinde kümes hayvanları yetiştirme amacının yumurta üretme olduğu söylenebilir. Köylerde kümes hayvanlarının yetiştirilmesinde fabrika yeminin hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. Bingöl ili merkez ilçesi köy tavuklarında hastalıklar daha sık olarak Aralık- Şubat ayları arasında

görülmektedir (%91,3). Köy tavukçuluğu yapan yetiştiricilerin kümes tipi barınaklara sahip olma oranı %68,0 olarak bulunmuştur.

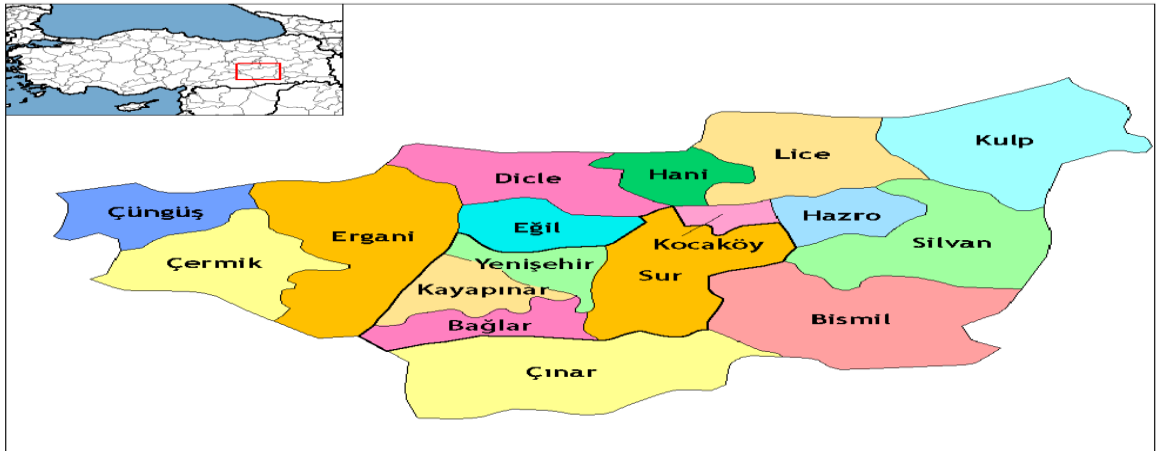
İnci vd (2015) tarafından yapılan, bu araştırma, Bingöl ili köy tavukçuluğunun yapısını incelemek, sorunlarını ve çözüm yollarını ortaya koymak için yürütülmüştür. Üreticilere uygulanan anketlerde, üreticilerin sosyo-ekonomik durumları, köy tavuğu yetiştirme amaçları, bakım-besleme düzeyi, barınak bilgileri ve üretici sorunlarının saptanması amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, üreticilerin %75,7'si erkek, %24,3'ü bayan olup, yaş ortalaması 45,2 olarak belirlenmiştir. Hastalıklar daha çok Eylül-Kasım aylarında görülmekte (%40,4) ve hastalık görülme oranı %53,2 olarak tespit edilmiştir. Kümes hayvanlarının beslenmesinde konsantre yemin hemen hemen hiç kullanılmadığı sonucu bulunmuştur. Beslemede daha fazla artıklar (%91), otlatma (%59) ve dane yem (%28,2) kullanılmaktadır. Sonuç olarak, yetiştiricilere hastalıklarla mücadele konusunda uzman kişi ve kurumlar aracılığıyla gerekli bilgi ve desteğin verilmesi gerektiği bildirilmiştir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini Diyarbakır ilinde köy tavukçuluğu yetiştiriciliği yapan işletmelerden elde edilen veriler oluşturmuştur. Bu işletmelerden 2017 yılında anket yoluyla toplanan özgün nitelikli veriler değerlendirilmiştir. Bu çalışmada kullanılan soru formları konuyla ilgili daha önceden düzenlenmiş anket soru formlarının incelenmesi ile verilerin doğrudan bilgisayara yüklenmesine uygun biçimde hazırlanmıştır. Farklı yörelerdeki aynı tür işletmelerle karşılaştırma yapabilmek amacıyla konu ile ilgili diğer çalışmalar incelenmiş ve bulgularından faydalanılmıştır. Diyarbakır Tarım il Müdürlüğü ve ilçe Tarım Müdürlüklerine ait kayıtlardan faydalanılmıştır. Bu kaynaklar hem ana materyalin oluşmasında, hem de bulguların ortaya konmasında destek sağlayan veriler niteliğindedir. Çalışmanın yürütüldüğü Diyarbakır iline ait bazı bilgiler aşağıda verilmiştir; Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin orta kısmında, El Cezire'nin (Mezopotamya) kuzeyinde yer almaktadır. Doğuda Batman ve Muş, batıda Şanlıurfa, Adıyaman, Malatya, kuzeyde Elâzığ ve Bingöl, güneyde ise Mardin illeri bulunmaktadır.

Şekil 3.1. Diyarbakır İli Haritası

Hazırlanan anket formlarında, işletmelerin sosyo-ekonomik özellikleri, işletme sahiplerinin temel hayvancılık bilgileri, işletmelerin yapısal özellikleri, bakım-besleme uygulamaları ve hayvan sağlığı konularının yanında;

- Bu işi ne maksatla yaptığı,
- Eğitim durumu,
- Hayvan varlığı,
- Kümes tipi ve yapısı,
- Nasıl yemleme yaptığı,
- Hangi yemleri kullandığı,
- Yemi nereden temin ettiği,
- Hastalık görülme sıklığı,
- Hastalıklarla mücadele ve tedavi yöntemleri,
- Bir uzmandan yararlanıp yararlanmadığı,
- Hayvanları nereden temin ettiği,
- Hangi kanatlı türlerini yetiştirdiği,
- Üretim sezonu sonunda hayvanları nasıl değerlendirdiği,
- Et dışında hayvanların hangi ürünlerinden faydalandığı,
- Hayvan başına elde ettiği verim,
- Kanatlı hayvan yetiştiriciliği ile ilgili önemli sorunlarının neler olduğu,

gibi sorular yer almıştır. Anket formları, yüz yüze yapılacak görüşmelerde doldurulmuş ve anket verileri il geneli ve ilçeler itibariyle değerlendirilmiştir. Hedef köylerin seçimleri her bölgeyi temsil edebilecek ve köy tavukçuluğu yapan işletme sayıları dikkate alınarak yapılmıştır.

3.2. Yöntem

Diyarbakır'daki merkez ilçelere, Kayapınar, Bağlar, Yenişehir, Sur ilave olarak Bismil, Silvan, Çınar ve Ergani ilçeleri olmak üzere toplam 8 alt bölgede; toplam 47 köyde üreticilerle yüz yüze anket yoluyla toplanan veriler araştırma materyalini oluşturmuştur. Diyarbakır tarım il müdürlüğü (2016) verilerinden faydalanılarak seçilen alt bölgelerdeki toplam hindi yetiştiriciliği yapan işletme sayısı 650 adet olarak belirlenmiş, ilçelerdeki işletmelerin toplam işletmeler içindeki oranları ve yapılan anket sayıları Çizelge 3'te

verilmiştir. Araştırmanın anket sayısı Oransal Örnekleme Yöntemi ile tespit edilmiştir. Örnek hacminin hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılmıştır.

$$n = \frac{N \cdot p \cdot q}{(N-1) \cdot \alpha^2_p + p \cdot q} = \frac{650 \cdot 0,5 \cdot 0,5}{650 \cdot (0,0346)^2 + 0,5 \cdot 0,5} = 159,8 \approx 160 \quad (1.)$$

Maksimum örnek hacmine ulaşmak için P= 0,5 olarak alınmıştır. P'nin 0,5'ten daha az veya daha yüksek değerleri örnek hacmini düşürür. O nedenle P'nin bilinmediği durumlarda maksimum örnek hacmiyle çalışmak olası hatayı azaltacağından P= 0,5 alınmalıdır (Miran 2003; Aksoy ve Yavuz 2012; Karakaya ve Kızıloğlu 2014; Küçükbayrak 2015).

Formülde;

n: Örnek büyüklüğü,

N: Populasyondaki işletme sayısı,

α^2_p : Oranın varyansı,

r: Ortalamadan sapma (%5)

$\alpha^2_p = r/z_{\alpha/2}$

%95 güven aralığında ve ortalamadan %5 sapma ile anket sayısı 160 olarak tespit edilmiştir. Bağlar ilçesinde 7 köyde 20 adet, Bismil ilçesinde 7 köyde 24 adet, Çınar ilçesinde 7 köyde 20 adet, Ergani ilçesinde 5 köyde 16 adet, Kayapınar ilçesinde 5 köyde 21 adet, Silvan ilçesinde 5 köyde 18 adet, Sur ilçesinde 6 köyde 22 adet ve Yenişehir ilçesinde 5 köyde 18 adet anket yapılmıştır (Tablo 3.1).

Tablo 3.1. İncelenen işletmelerin belirlenen ilçelere göre dağılımı

İlçeler	İşletme Oranı	Anket Yapılacak İşletme Sayısı
Bağlar	12,5	20
Bismil	15,4	24
Çınar	12,5	20
Ergani	10,0	16
Kayapınar	13,2	21
Silvan	11,3	18
Sur	13,8	22
Yenişehir	11,3	18
Toplam	100,0	159

Verilerin istatistiki olarak değerlendirilmesinde SPSS (2017) paket programı kullanılmıştır. Veriler parametrik testlerle analiz edilmiştir. Bir testte ortalama, varyans, oran vb. gibi ölçüler kullanılıyorsa, veriler normal dağılım gösteriyorsa bu test parametrik bir testtir (Akçıl 2014). Bir araştırmada çoğu kez farklı ana kütlede elde edilen gruplar arasında karşılaştırmalar yapmak gerekir. Bağımsız iki grup arasındaki farklılıkların testinde ise t testi kullanılmıştır.

İşletmelerdeki kuluçka randımanının hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılmıştır.

Kuluçka randımanı= (çıkan canlı civciv sayısı/konulan yumurta sayısı)*100

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Bu bölümde, Diyarbakır ili merkez ve ilçelerinde incelemeye alınan köy tavukçuluğu işletmelerinde bakım ve besleme, teknik ve yapısal özelliklerle ilgili anket çalışmalarının sonuçlarına ve üretici sorunlarına ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

4.1. Yetiştiricilerin Sosyo - Ekonomik Durumları

İşletme sahiplerinin sosyo ekonomik özelliklerine ait ortalama, standart sapma, maksimum ve minimum değerler çizelge 4'te verilmiştir. İşletme sahiplerinin yaşlarının 25 ile 65 arasında değiştiği ve ortalamasının 45,8 olduğu, işletmecilerin tamamının okuryazar, çiftçi ve kendi evinde ikamet ettiği belirlenmiştir. İşletme sahiplerinin aylık gelirleri ortalaması 663,52 TL olarak hesaplanmıştır. İşletme sahiplerinin büyük bir kısmının (%78) evli olduğu, ailede yaşayan birey sayısının en az 7 en fazla 15 kişi ve ortalama 11,8 kişi olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Tablo 4.1). Yetiştiricilerin tamamının erkek olduğu ve kooperatif üyesi olmadıkları sonucu belirlenmiştir. Demirulus vd (2013) yürüttükleri çalışmada erkek yetiştiricilerin oranını Diyarbakır ve Tekirdağ illeri için sırasıyla; %84 ve %24 olarak Bural (2015) ise Bingöl ili için bu oranı %75,7 olarak bildirmişlerdir. Güngördü (2009), tarafından yapılan çalışmada, yetiştiricilerin eğitim düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde en yüksek oranı %73,2 ile ilkökul mezunlarının oluşturduğu, Bural (2015) tarafından yapılan çalışmada ise en yüksek oranın %69,2 ile okumamış yetiştirici grubunda olduğu sonucu saptanmıştır. Bural (2015) yürüttüğü çalışmada yetiştiricilerin büyük oranda (%59,5) çiftçi olduklarını belirlemiştir. Çalışma bulguları diğer çalışma bulgularıyla farklı sonuçlar ortaya koymuştur.

Tablo 4.1. Yetiştiricilerin sosyo ekonomik özelliklerine ait istatistiki değerler

İstatistikler	Yaş	Eğitim durumu	Aylık gelir	Meslek	Medeni Durum	Ailedeki Birey Sayısı	İkamet Durumu
Sayı	159	159	159	159	159	159	159
Ortalama	45,82	2,00	663,52	2,00	1,22	11,82	1,00
Standart sapma	9,787	0,000	176,704	0,000	0,416	2,470	0,000
Minimum	25	2	0	2	1	7	1
Maximum	65	2	1050	2	2	15	1

Yetiştiricilerin %44,7'sinin 40-50 yaş arasında olduğu, %32,1'inin 51 yaş ve üzerinde olduğu, %23,3'ünün ise 40 yaşın altında olduğu sonucu bulunmuştur. 500 TL ve altında gelire sahip olan yetiştirici oranı %33,3, 501-750 TL arasında gelire sahip yetiştirici oranı %44 ve 751 TL ve üzerinde gelire sahip yetiştirici oranı ise %22,7 olarak belirlenmiştir (Tablo 4.2). Bural (2015) tarafından Bingöl'de yapılan çalışmada, yetiştiricilerin yaş ortalaması 45,2 olarak hesaplanmıştır. Yaş grupları olarak dağılımlara bakıldığında ise yetiştiricilerin %39,1'i 40 yaşından küçük, %28,2'si 40-50 yaş arasında ve %32,7'si ise 51 yaşından büyük olarak bildirilmiştir. Çalışma bulguları Bural (2015)'in çalışma bulgularıyla kısmen benzer sonuç ortaya koymuştur.

Tablo 4.2. Yaş ve gelir grupları itibariyle yetiştiricilerin dağılımı

Gruplar	Sayı	Oran (%)
<40 yaş	37	23,3
40-50 yaş	71	44,7
≥51 yaş	51	32,1
Toplam	159	100,0
≤500 TL	53	33,3
501-750 TL	70	44
≥751 TL	36	22,7
Toplam	159	100,0

Gelir grupları itibariyle gelir kaynaklarının dağılımı tablo 4.3’de verilmiştir. Yetiştiricilere gelir kaynaklarını önem sırasına göre 1’den 4’ e kadar değer vererek sıralamaları istenmiştir. 1 değeri gelir kaynağı için ilgili faktörün 1. sırada veya çok önemli olduğunu, 4 değeri ise 4. sırada veya çok önemsiz olduğunu, 2 değeri önemli ve 3 değeri ise önemsiz olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda bütün gelir grupları itibariyle yetiştiricilerin bahçe tarımını gelir kaynağı olarak çok önemsiz buldukları, hayvancılığı ise çok önemli buldukları belirlenmiştir. Diğer gelir kaynakları tarla tarımına göre daha önemli bulunmuştur. Tarla tarımının gelir kaynağı olarak gelir grupları itibariyle dağılımına bakıldığında ortalamalar arasındaki farkın istatistiki olarak önemli olduğu, 751 TL ve üstünde gelire sahip olan yetiştiricilerin diğer yetiştiricilere nazaran tarla tarımını gelir kaynağı olarak daha fazla önemli buldukları sonucu belirlenmiştir. Hayvancılığın gelir kaynağı olarak gelir grupları itibariyle dağılımına bakıldığında ortalamalar arasındaki farkın istatistiki olarak önemli olduğu, 500 TL ve altında gelire sahip olan yetiştiricilerin diğer yetiştiricilere nazaran hayvancılığı gelir kaynağı olarak daha fazla önemli buldukları sonucu belirlenmiştir. Genel olarak yetiştiricilerin gelir kaynaklarının önem sıralaması hayvancılık (1,11), diğer (2,45), tarla tarımı (3,14) ve bahçe tarımı (4) şeklinde ortaya çıkmıştır. Güngördü (2009) tarafından batman ilinde yapılan çalışmada kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların gelir kaynakları incelenmiş tarla tarımı yapanların %52,6 oranla ilk sırayı aldığı, %4,1 oranla bahçe tarımıyla uğraşanların ise son sırayı aldığı saptanmıştır.

Tablo 4.3. Gelir grupları itibariyle gelir kaynaklarının dağılımı

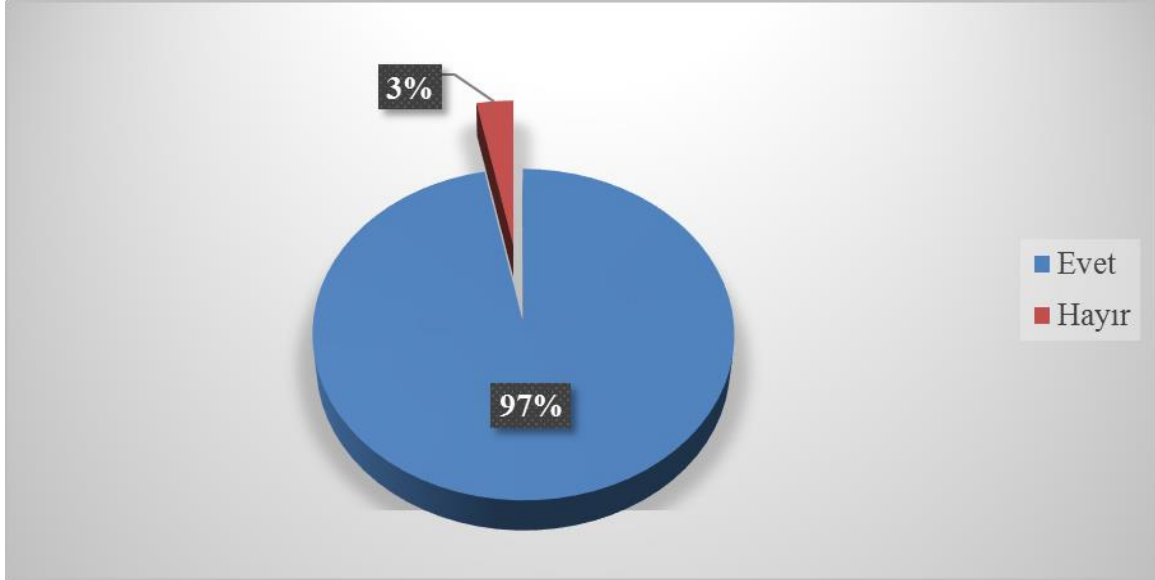
Gelir kaynakları		Sayı	Ortalama	Std. sapma	Std. hata
Bahçe Tarımı	≤500 TL	53	4,00	0,000	0,000
	501-750 TL	70	4,00	0,000	0,000
	≥751 TL	36	4,00	0,000	0,000
	Toplam	159	4,00	0,000	0,000
F ve P değeri					
Tarla Tarımı	≤500 TL	53	3,45 ^a	0,932	0,128
	501-750 TL	70	3,10 ^a	1,181	0,141
	≥751 TL	36	2,78 ^b	1,290	0,215
	Toplam	159	3,14	1,152	0,091
F ve P değeri		3,914;0,022**			
Hayvancılık	≤500 TL	53	1,02 ^a	0,137	0,019
	501-750 TL	70	1,13 ^a	0,337	0,040
	≥751 TL	36	1,22 ^b	0,422	0,070
	Toplam	159	1,11	0,318	0,025
F ve P değeri		4,749;0,010**			
Diğer	≤500 TL	53	2,36	0,653	0,090
	501-750 TL	70	2,46	0,630	0,075
	≥751 TL	36	2,58	0,649	0,108
	Toplam	159	2,45	0,643	0,051
F ve P değeri		1,317;0,271 Ö.D			

^{a,b}: Aynı sütunda farklı harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklılıklar istatistiksel olarak önemlidir (P<0,05)

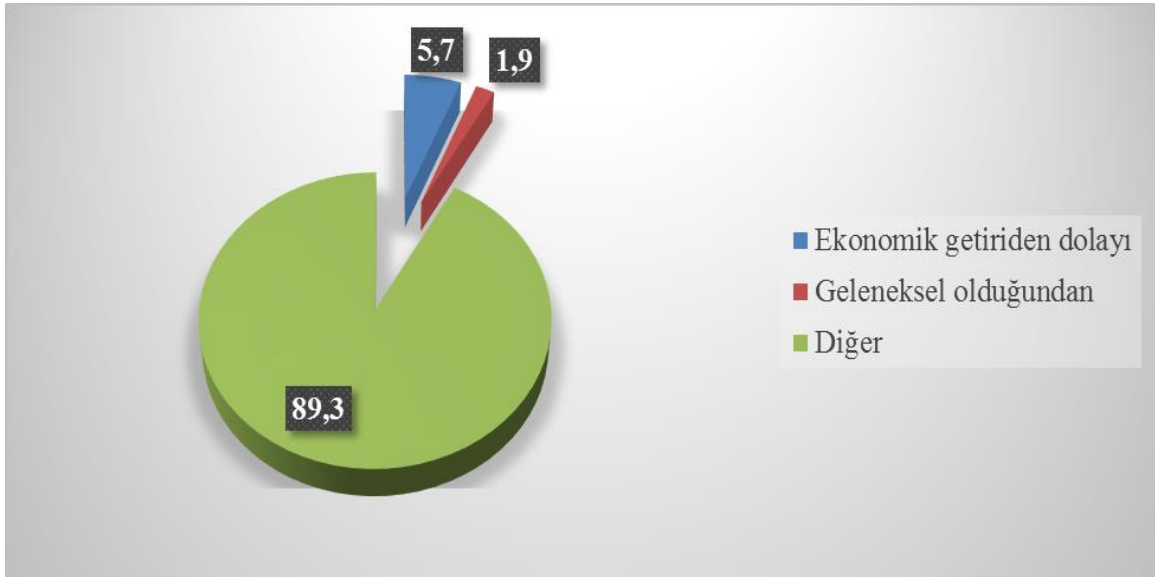
Ö.D: Önemli değil

Yetiştiricilerin büyük bir kısmının (%97) köy tavukçuluğu yetiştiriciliği yaptığı belirlenmiştir (Şekil 4.1). Köy tavukçuluğunun yapılma nedeni olarak ekonomik getiriden dolayı köy tavukçuluğu yapan yetiştirici oranı %5,7, geleneksel olduğundan dolayı yapan yetiştirici oranı %1,9 ve diğer nedenlerden dolayı yapan yetiştirici oranı ise %89,3 olarak

belirlenmiştir (Şekil 4.2). Bingöl ilinde yürütülen bir çalışmada, yetiştiricilere neden köy tavukçuluğu yaptıkları sorulmuş, yetiştiricilerden cevap olarak genellikle ekonomik kazanç ve geleneksel olduğu için yanıtları alınmıştır (Bural 2015). Çalışma bulguları, Bural (2015)'in bulgularıyla farklı sonuç ortaya koymuştur.

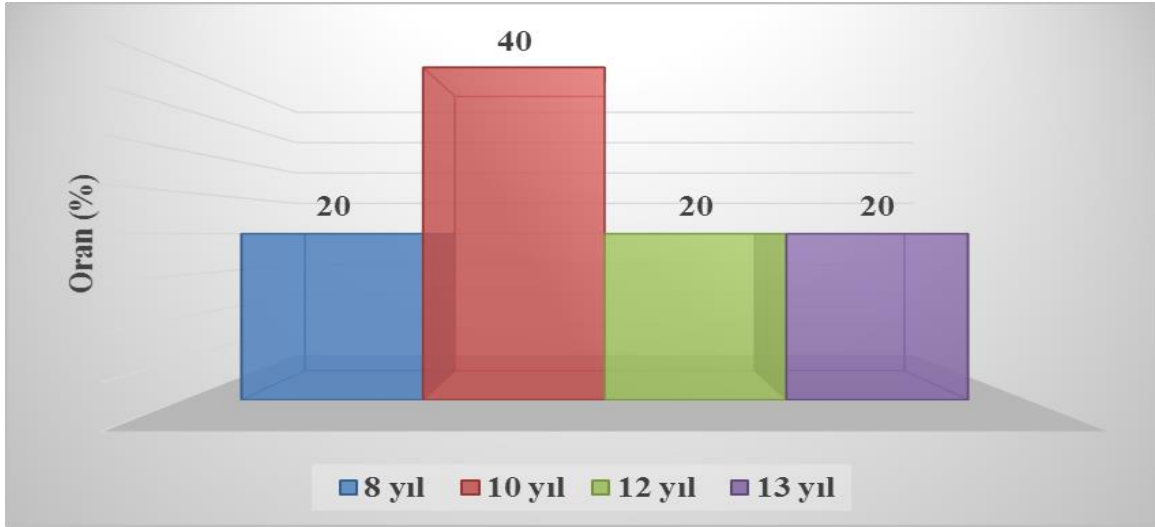

Şekil 4.1. Köy tavukçuluğu yapıp yapmama durumu

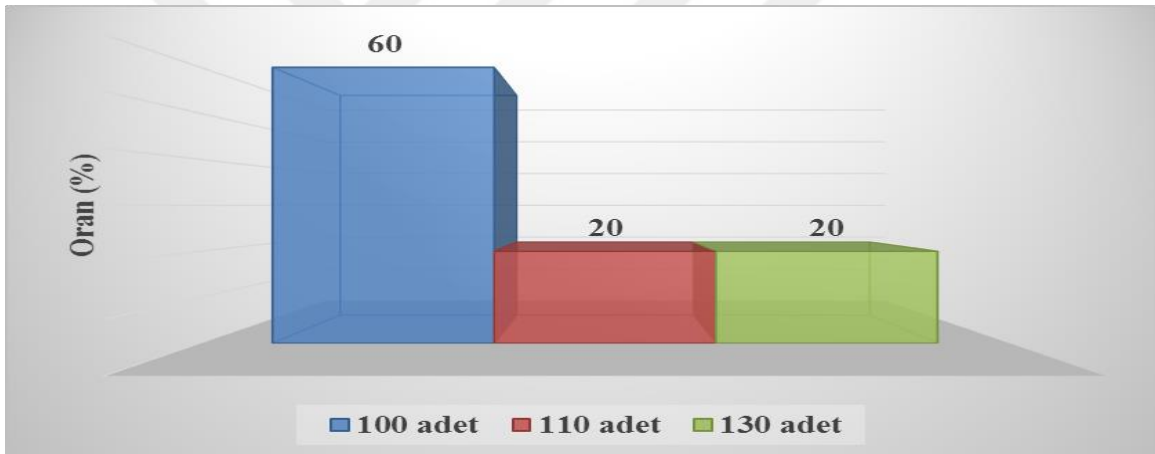

Şekil 4.2. Köy tavukçuluğunun yapılma nedeni

Daha önce köy tavukçuluğu yapan yetiştiricilerin kaç yıl süreyle ve yılda kaç adet köy tavuğu yetiştirdikleri şekil 4.3 ve şekil 4.4'de verilmiştir. 8, 12 ve 13 yıl süreyle köy tavukçuluğu yapan yetiştirici oranı %20, 10 yıl süreyle yetiştiricilik yapan yetiştirici oranı ise %40 olarak saptanmıştır. Yılda 110 ve 130 adet köy tavuğu yetiştiren üretici oranı %20, 100 adet köy tavuğu yetiştiren üretici oranı ise %60 olarak belirlenmiştir. Batman'da yapılan bir çalışmada daha önceden 1-10 yıl arasında köy tavukçuluğu yapan üretici oranı %18,6, 10 yıldan fazla sürede köy tavukçuluğu yapan üretici oranı ise %5,2 olarak, yılda 3-50 adet köy tavuğu yetiştiren üretici oranı %16,5, 50 adetten fazla köy tavuğu yetiştiren üretici oranı ise %7,2 olarak bildirilmiştir (Güngördü 2009). Çalışma bulguları Güngördü (2009)'nün çalışma bulgularıyla farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Anket yapılan üreticilerin tamamının hastalıklardan dolayı köy tavukçuluğu yetiştiriciliğinden vazgeçtikleri sonucu belirlenmiştir. Yurt (2002), tarafından Çanakkale'de yapılmış olan çalışmada, kümes hayvanı yetiştirmeyen ev hanımlarının %36,8'i "tavukların çevreye zarar vermesinden", %15,7'si "hastalıklardan", %10,5'i "yer darlığından" %5,2'si de "yemlerin pahalı olması" nedeni ile kümes hayvanı yetiştirmediğini bildirmiştir. "Diğer nedenler" diyenlerin oranı ise %31,5 olarak bulunmuştur. Yapılan bir çalışmada anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyen bireylerin %48,2'si yetiştiricilikten vazgeçme nedenlerinin başında hastalıkların geldiğini belirtmişlerdir (Güngördü 2009). Bural (2015) yürütmüş olduğu çalışmada, yetiştiricilerin, %85,9'unun köy tavukçuluğu yapmaktan vazgeçme kararında hastalıkların etkili olacağını ve bölge yetiştiriciliğinde hastalıkların en önemli sorun olduğu sonucunu belirlemiştir. Çalışma bu bulgu itibarıyla Güngördü (2009) ve Bural (2015)'in çalışma bulgularıyla benzer, Yurt (2002)'un çalışma bulgusuyla ise farklı sonuç ortaya koymuştur.

Şekil 4.3. Daha önce kaç yıl süreyle köy tavuğu yetiştirilme durumu

Şekil 4.4. Daha önce yılda kaç adet köy tavuğu yetiştirme durumu

4.2. İşletmeye Ait Özelliklerin Belirlenmesi

İşletmede bulunan hayvan sayılarının dağılımı incelendiğinde, işletmelerdeki toplam hayvan sayısının 40 ile 306 adet arasında değiştiği ve ortalama olarak 138 adet olduğu saptanmıştır. Kanatlı hayvan sayısının ortalama 82 adet, keçi sayısının yaklaşık olarak 5 adet, koyun sayısının 47 adet ve sığır sayısının ise 5 adet olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerde kanatlı sayısının 15 ile 250 arasında değiştiği belirlenmiştir (Tablo 4.4). Yetiştiricilerden alınan cevaplar neticesinde işletmelerin %5,7'sinde sığır, %56'sında koyun ve %62,9'unda ise keçi yetiştiriciliği yapılmadığı, işletmelerin tamamında kanatlı

yetiştiriciliği yapıldığı sonucu ortaya çıkmıştır. İşletmelerde kanatlı hayvan sayısının toplam hayvan sayısı içindeki oranı %59,4, koyun sayısının toplam hayvan sayısı içindeki oranı %33,6, sığır sayısının toplam hayvan sayısı içindeki oranı %3,7 ve keçi sayısının toplam hayvan sayısı içindeki oranı ise %3,3 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.4. İşletmede bulunan hayvan varlığı

Hayvan varlığı	Sığır	Koyun	Keçi	Kanatlı	Toplam
Ortalama	5,14	46,70	4,63	82,20	138,17
Minimum	0	0	0	15	40
Maximum	12	200	28	250	306

İşletmelerin %32'sinde (51 işletmede) kanatlı hayvan sayısı ≤ 50 adet, %42,7'sinde (68 işletme) kanatlı hayvan sayısı 51-100 adet ve %25,3'ünde (40 işletme) kanatlı hayvan sayısı ≥ 101 adet olarak belirlenmiştir. İlçeler itibariyle kanatlı hayvan sayısının dağılımı incelendiğinde, Bağlar ilçesinde ≤ 50 adet kanatlı hayvan yetiştiren kimse olmadığı, Silvan ilçesinde ise ≥ 101 adet kanatlı hayvan yetiştiren kimse olmadığı sonucu görülmüştür. Ergani ilçesindeki yetiştiricilerin tamamı ≤ 50 adet kanatlı hayvan yetiştirdiklerini ifade etmişlerdir (Tablo 4.5). Bural (2015) tarafından Bingöl'de yapılan çalışmada, yetiştirilen yumurtacı tavuk sayısı 50'den fazla olanların oranı %0,6 olarak, 50'den fazla hindi olan yetiştirici oranı %1,9 olarak, kaz sayısı bakımından 50 den fazla hayvanı olan yetiştirici oranı %0,6 olarak bulunmuştur. Çalışma bulguları Bural (2015)'in çalışma bulgularından farklı sonuç ortaya koymuştur.

Tablo 4.5. İlçeler itibariyle kanatlı hayvan sayısının dağılımı

Kanatlı hayvan sayısı (adet)	İlçeler								Toplam
	Bağlar	Bismil	Çınar	Ergani	Kayapınar	Silvan	Sur	Yenişehir	
≤50	0	8	15	16	5	4	2	1	51
51-100	6	9	1	0	11	14	16	11	68
≥101	14	7	4	0	5	0	4	6	40
Toplam	20	24	20	16	21	18	22	18	159

İlçeler itibariyle kanatlı hayvan sayısı arasındaki ilişki One Way ANOVA testi ile ortalamaların karşılaştırılması Duncan çoklu karşılaştırma testi kullanılarak yapılmış ve sonuçlar tablo 4.6'da verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda kanatlı hayvan sayısı ortalaması en yüksek (142 adet) Bağlar ilçesinde en az ise (32,5 adet) Ergani ilçesinde saptanmıştır. Kanatlı hayvan sayısının ilçeler itibariyle değiştiği ve ortalamalar arasındaki farkların istatistiki olarak önemli olduğu belirlenmiştir. Eleroğlu vd (2014)'nin Sivas'ta yapmış oldukları çalışmada toplam 14,84 adet/işletme olan kanatlı hayvan varlığının bölgeler itibariyle farklılık gösterdiği sonucu bildirilmiştir. Çalışma bulguları toplam kanatlı hayvan sayısı sonucu bakımından Eleroğlu vd (2014)'nin çalışma bulgularından farklı, kanatlı hayvan varlığının bölgeler itibariyle değerlendirilmesi bakımından ise benzer sonuç ortaya koymuştur.

Tablo 4.6. İlçeler itibariyle kanatlı hayvan sayısı arasındaki ilişki

İlçeler	Sayı	Ortalama	Std. sapma	Std. hata	Minimum	Maximum
Bağlar	20	142,00 ^a	54,445	12,174	60	250
Bismil	24	82,29 ^b	52,523	10,721	20	250
Çınar	20	65,75 ^b	62,834	14,050	20	250
Ergani	16	32,50 ^c	10,328	2,582	15	50
Kayapınar	21	83,10 ^b	40,357	8,807	40	200
Silvan	18	65,83 ^b	15,459	3,644	40	90
Sur	22	83,18 ^b	24,811	5,290	40	140
Yenişehir	18	92,22 ^b	27,982	6,595	50	150
Toplam	159	82,20	49,195	3,901	15	250
F ve P değeri	10,244;0,000***					

^{a,b,c}: Aynı sütunda farklı harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklılıklar istatistiki olarak önemlidir. ***:P<0.05

İncelenen işletmelerde 20 haftadan büyük tavuk sayısı 4 ile 45 adet arasında değişirken ortalama 19 adet olarak, 20 haftadan büyük horoz sayısı 0 ile 8 adet arasında ve ortalama 2,6 adet, 9-19 haftalık piliç sayısı 5 ile 130 adet ve ortalama 31,2 adet, 0-8 haftalık civciv sayısı 3 ile 110 adet arasında ve ortalama 27,9 adet olarak tespit edilmiştir (Tablo 4.7).

Tablo 4.7. Farklı yaşlardaki kanatlı hayvanların sayısı

Tavuk yaşı	20 haftadan büyük tavuk	20 haftadan büyük horoz	9-19 hafta piliç	0-8 hafta civciv
Ortalama	19,01	2,67	31,25	27,91
Minimum	4	0	5	3
Maximum	45	8	130	110

Kanatlı hayvan sayılarının ilçeler itibariyle dağılımı tablo 4.8’de verilmiştir. 20 haftadan büyük tavuk sayısı ortalaması tüm ilçeler genelinde 19 adet olarak hesaplanmıştır. 20 haftadan büyük tavuk sayısı ortalaması bakımından işletmelerin 5 gruba ayrıldığı belirlenmiştir. Ergani ilçesinde 20 haftadan büyük tavuk sayısı ortalaması en az (9,5), Yenişehir’de ise en fazla (27,5) olarak tespit edilmiştir. 20 haftadan büyük tavuk sayısı ortalamaları arasındaki farklar ilçeler itibariyle istatistiki olarak önemli bulunmuştur

($P<0,05$). Tüm işletmeler genelinde 20 haftadan büyük horoz sayısının ortalaması 2,6 adet olarak hesaplanmıştır. 20 haftadan büyük horoz sayısının ortalaması açısından işletmelerin 6 gruba ayrıldığı, en yüksek değer 5,8 adet ile Silvan ilçesinde, en düşük değerin ise 0,9 ile Ergani'de olduğu belirlenmiştir. 20 haftadan büyük horoz sayısı ortalamaları arasındaki farklar ilçeler itibariyle istatistiki olarak önemli bulunmuştur ($P<0,05$). 9-19 haftalık piliç sayısı ortalamaları arasındaki farklar ilçeler itibariyle istatistiki olarak önemli bulunmuş ($P<0,05$), tüm işletmeler itibariyle 9-19 haftalık piliç sayısı ortalaması 31,2 adet olarak belirlenmiştir. 9-19 haftalık piliç sayısı ortalaması bakımından işletmelerin 4 gruba ayrıldığı belirlenmiştir. Ergani ilçesinde 9-19 haftalık piliç sayısı ortalaması 10,5 adet iken, Bağlar ilçesinde 63 adet olarak bulunmuştur. Ortalama 0-8 hafta civciv sayısının tüm işletmeler genelinde 27,9 adet olduğu, bu değer Bağlar ilçesinde 54,6 adet ile en yüksek değeri aldığı, Ergani ilçesinde ise 8,5 adet ile en düşük değeri aldığı sonucu saptanmıştır. 0-8 hafta civciv sayısı ortalaması bakımından işletmelerin 6 gruba ayrıldığı tespit edilmiş ve 0-8 hafta civciv sayısı ortalamaları arasındaki farklar ilçeler itibariyle istatistiki olarak önemli bulunmuştur ($P<0,05$).

Tablo 4.8. Kanatlı hayvan sayılarıyla işletmeler arasındaki ilişki

İlçeler	20 haftadan büyük tavuk sayısı	20 haftadan büyük horoz sayısı	9-19 hafta piliç sayısı	0-8 hafta civciv sayısı
Bağlar	20,0 ^c	2,9 ^{cd}	63,0 ^c	54,6 ^d
Bismil	18,9 ^{bc}	1,8 ^b	30,1 ^b	26,0 ^{bc}
Çınar	14,4 ^b	1,7 ^b	25,5 ^b	21,7 ^b
Ergani	9,5 ^a	0,9 ^a	10,5 ^a	8,5 ^a
Kayapınar	18,2 ^{bc}	2,3 ^{bc}	30,6 ^b	26,4 ^{bc}
Silvan	16,6 ^{bc}	5,8 ^e	20,9 ^{ab}	18,9 ^{ab}
Sur	24,9 ^d	3,0 ^d	30,3 ^b	28,8 ^{bc}
Yenişehir	27,5 ^d	2,7 ^{cd}	34,2 ^b	34,2 ^c
Toplam	19,0	2,6	31,2	27,9
F ve P değeri	11,169; 0,000***	40,495; 0,000***	12,125; 0,000***	9,874; 0,000***

a,ab,b,bc,c,cd,de: Aynı sütunda farklı harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklılıklar istatistiki olarak önemlidir.
***:P<0,001

Anket yapılan yetiştiricilerin %54,5'i işletmedeki yumurtacı tavukların renklerinin belirlendiği soruya evet cevabını verirken, %45,5'i ise hayır cevabını vermişlerdir. İşletmelerde beyaz renkli yumurtacı tavuk bulunma oranı %66, kahverengi yumurtacı tavuk bulunma oranı %34, karışık renkli yumurtacı tavuk bulunma oranı %56 ve siyah renkli yumurtacı tavuk bulunma oranı ise %62,3 olarak saptanmıştır (Tablo 4.9). Yurt (2002) tarafından Çanakkale ilinde yapılan bir çalışmada, bayanların %21,78'inin kahverengi yumurtacı ırkları tercih ettiği, %14,85'inin beyaz yumurtacıları tercih ettiği bildirilmiştir. Akşimşek (2008) tarafından Tokat ilinde yapılan çalışmada incelenen alt bölgeler itibariyle yetiştiriciliği yapılan beyaz, kahverengi ve karışık tüylü tavukların oranı sırasıyla; %4,51, %8,41 ve %87,07 olarak belirlenmiştir. Güngördü (2009) yaptığı çalışmada kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların kahverengi yumurtacı genotip tercih etme oranını %55,70, beyaz genotip tercih edenlerin oranını %19,60 olarak saptamıştır. Bural (2015) tarafından Bingöl'de yapılan çalışmada, bayan yetiştiricilerin %92,1'i kahverengi tüylü tavuk yetiştirirken, bu oran erkek yetiştiricilerde %75,4 olarak, bütün yaş grupları itibariyle kahverengi tüylü tavuk yetiştirme oranı ortalama %79, beyaz tüylü tavuk yetiştirme oranı ise ortalama %21 olarak saptanmıştır. Tüm eğitim grupları itibari ile

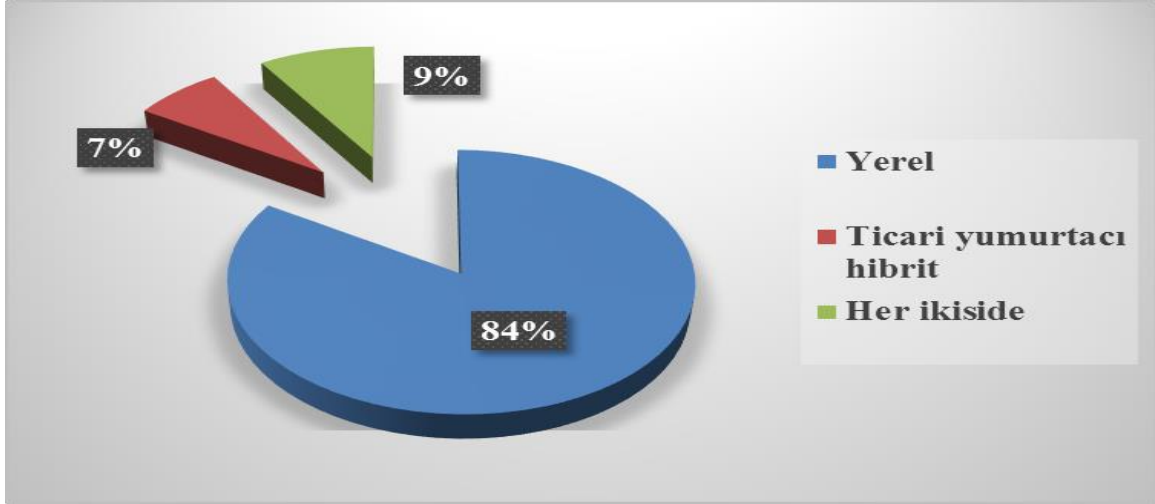
yetiştiricilerin ortalama %84,8'inin kahverengi tüylü tavuk yetiştirdikleri, %15,2'sinin ise beyaz tüylü tavuk yetiştirdikleri belirlenmiştir. Çalışma bulguları Yurt (2002), Güngördü (2009) ve Bural (2015) tarafından yapılmış olan çalışma bulgularıyla farklı, Akşimşek (2008) tarafından yapılan çalışma bulgularıyla kısmen benzer sonuç ortaya koymuştur.

Tablo 4.9. İşletmedeki yumurtacı tavukların renk durumu

	İşletmedeki yumurtacı tavukların renk durumu*				
	Beyaz	Kahverengi	Karışık	Siyah	Ortalama
Evet	66	34	56	62,3	54,5
Hayır	34	66	44	37,7	45,5
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Bu soruda birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Geleneksel köy tavukçuluğunda yerel ırkların, gelişmiş köy tavukçuluğunda yerel ırklar ve kültür ırklarının, yarı entansif köy tavukçuluğunda ise hibrit ırklarının kullanıldığı bilinmektedir (Riise vd 2004; Bayraktar 2012). İşletmede bulunan tavuk ve horozların ırklarının dağılımına bakıldığında, büyük bir kısmının (%84) yerel ırk olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerde ticari yumurtacı hibrit ırkın bulunma oranı %7, hem yerel hem de ticari yumurtacı hibrit ırkın bulunma oranı ise %9 olarak belirlenmiştir (Şekil 4.5). Bayraktar (2012) tarafından Artvin'de yapılmış olan çalışmada, yerli, ticari yumurtacı ve karışık genotiplerin yetiştirilme oranları bakımından bütün bölgelerde yerli genotiplerin tercih edildiği belirlenmiştir. Artvin bölgesinde yerli genotipleri tercih edenler %83,76, ticari yumurtacı %12,12 ve karışık %4,11 olarak bildirilmiştir. Çalışma bulgularının Bayraktar (2012)'in çalışma bulgularıyla kısmen benzer olduğu görülmüştür.

Şekil 4.5. İşletmedeki tavuk ve horozların genotipleri

İşletmecilerin tamamının kooperatif üyesi olmadığı belirlenmiştir. İşletmelerin tamamında tavukların dışarıdan yetiştiricilik yapan akraba ya da komşudan alındığı sonucu belirlenmiştir. Akşimşek (2008) tarafından yapılan çalışmada Tokat yöresinde köy tavukçuluğu işletmelerinin ortalama %3,7'sinin tavukları dışarıdan, %96,3'ünün ise kendilerinin doğal kuluçka ile ürettikleri bildirilmiştir. Güngördü (2009) tarafından Batman'da anket yapılan köylerde kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların yumurtacı civcivleri doğal kuluçka yoluyla elde edenlerin oranı %68, satın alanların oranı %9,3 ve fikrim yok diyenlerin oranı ise %22,7 olarak tespit edilmiştir. Bural (2015) Bingöl'de yapmış olduğu çalışmada, cinsiyetler itibariyle yetiştiricilerin %74,9'u hayvanların kendi üretimleri olduğunu belirtirken, %25,1'i hayvanları dışarıdan temin ettiklerini ifade etmişlerdir. Yaş grupları itibariyle yetiştiricilerin ortalama %77,6'sı hayvanların kendi üretimleri olduğunu, %22,4'ü ise hayvanların dışarıdan temin edildiğini bildirmişlerdir. Yetiştiricilerin eğitim grupları dağılımı itibariyle hayvanları kendisi üreten yetiştirici oranı ortalama olarak %62,9, hayvanları dışarıdan alan yetiştirici oranı ise ortalama %37,1 olarak tespit edilmiştir. Çalışma bulguları literatür bulgularıyla tamamen farklı sonuç ortaya koymuştur.

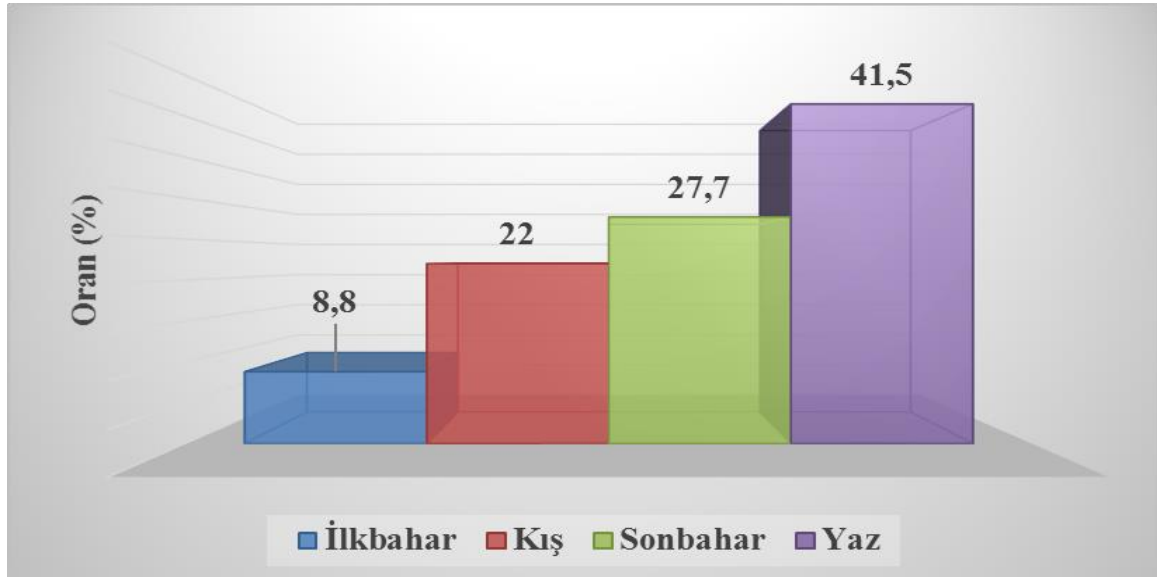
Anket yapılan işletmelerde gürk tavuğun altına konulan yumurta sayısı, kuluçkadan alınan civciv sayısı, kuluçkaya yatma sayısı, üretilen civciv sayısı, yumurtaya gelene kadar canlı kalan hayvan sayısı ve yumurtlama sonunda canlı kalan hayvan sayısı gibi üretim faaliyetlerine ilişkin bilgiler tablo 4.10'da verilmiştir. İşletmelerde gürk tavuğun altına

konulan yumurta sayısı ortalama 19,9 adet, kuluçkadan alınan civciv sayısı ortalama 13 adet, üretilen civciv sayısı yılda ortalama 47,9 adet, yumurtaya gelene kadar canlı kalan hayvan sayısı ve yumurtlama sonunda canlı kalan hayvan sayısı ortalamaları ise sırasıyla 11,6 ve 8,5 adet olarak belirlenmiştir. İşletmelerde tavukların kuluçkaya yatma sayısı ortalama 2,4 defa/yıl olarak tespit edilmiştir. İşletmelerde kuluçka randımanı %65,4 olarak belirlenmiştir. Üretilen civcivlerin %24,2'sinin yumurtaya gelene kadar canlı kaldığı, %17,8'inin ise yumurtlama sonunda canlı kaldığı belirlenmiştir. Yumurtaya gelene kadarki süre ile yumurtlama sonuna kadar ki süre arasında %6,4 oranında civciv kaybı olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerde ölüm oranının yaklaşık olarak %80, yaşama gücünün ise %20 olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Benabdeljelil vd (2001), Maracoda da köy şartlarındaki tavuk çiftliklerinde yapmış oldukları çalışmada, tavukların yıllık 3 defa kuluçkaya yattıklarını, her kuluçkada tavuk altına 13-14 yumurta koyduklarını, kuluçka randımanının %64-78 olduğunu bildirmiştir. Mwalusanya vd (2002)'nin Tanzanya'nın Morogora bölgesinde köy tavukçuluğunun durumunu inceledikleri çalışmada ortalama olarak her kuluçkaya yatan tavuğun altına 11,8 adet yumurta konduğunu, kuluçka randımanının %83,6 olduğu sonucu bildirilmiştir. Faouzi vd (2002) tarafından köy şartlarında yapılan çalışmada, tavukların ortalama 1,8 defa/yıl kuluçkaya yattığı, her kuluçkada 14,2 yumurta/tavuk konduğu, kuluçka randımanının ise yaklaşık %77 olduğu tespit edilmiştir. Farooq vd (2002), Pakistan da köy tavuklarıyla yaptıkları çalışmada kuluçka randımanını %61,2, kuluçka olma sıklığını 4,6 defa/yıl, her kuluçkada 15,1 yumurta/tavuk konduğunu, ölüm oranını ise 23,6 olarak bulmuşlardır. Khalafalla vd (2002), Sudanda köy tavukçuluğu üretim sistemiyle yaptıkları çalışmada tavukların ortalama 3,1 defa/yıl kuluçkaya yattığını, her kuluçkada 2-20 yumurta/tavuk konduğunu, kuluçka randımanının %78 olduğunu bildirmişlerdir. Zaman vd (2004) tarafından yapılmış olan bir çalışmada, köy şartlarına sahip işletmelerde ölüm oranı %27-40 olarak saptanmıştır. Çalışma bulgularının bildirilen literatür bulgularıyla kısmen benzer kısmen de farklı sonuçlar ortaya koyduğu görülmüş, gürk tavuğun altına konulan yumurta sayısının ve ölüm oranının diğer çalışmalara nazaran yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.10. İşletmelerde bazı üretim faaliyetlerine ilişkin bilgiler

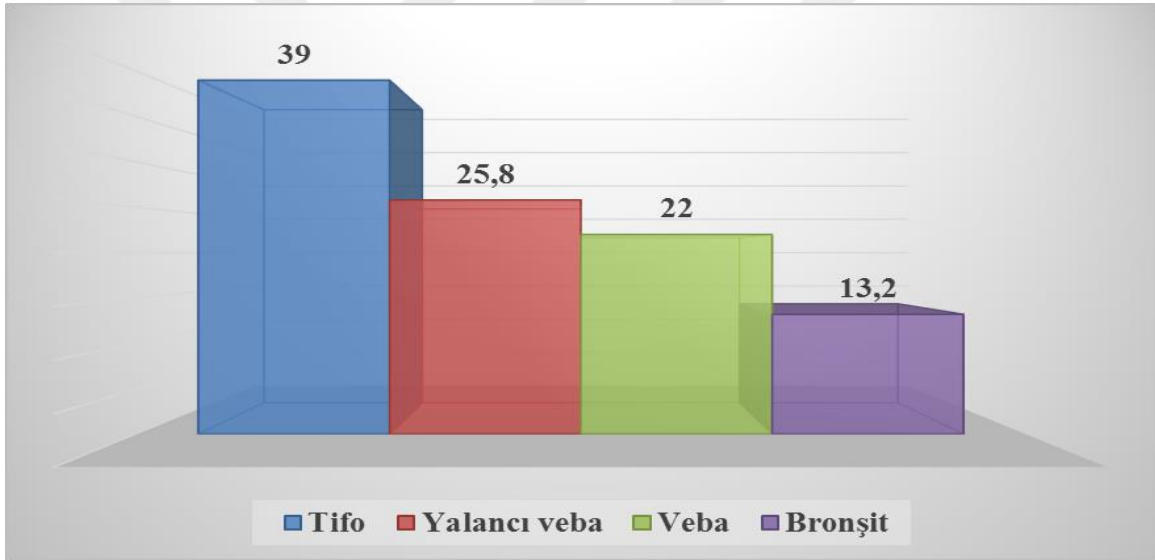
	Ortalama	Minimum	Maximum
Gurk tavuğun altına konulan yumurta sayısı (adet)	19,99	9	35
Kuluçkadan alınan civciv sayısı (adet)	13,09	6	24
Kuluçkaya yatma sayısı (defa/yıl)	2,48	2	3
Üretilen civciv sayısı (adet/yıl)	47,98	9	135
Yumurtaya gelene kadar canlı kalan piliç sayısı (adet)	11,64	2	33
Yumurtlama dönemi sonunda canlı kalan tavuk sayısı (adet)	8,56	1	25

Ölüm oranı köy tavuklarında mevsimlere göre değişiklik göstermektedir. Newcastle hastalığı (yalancı veba) kuru dönemde, tavuk kolerası, kolibasili ve tavuk çiçeği yağmurlu dönemlerde daha sık görülmektedir. Ayrıca köy sürülerinde en fazla görülen hastalığın Newcastle hastalığı olduğu, özellikle soğuk aylarda Newcastle hastalığının ve ölüm oranının diğer aylara göre %10 daha fazla olduğu bildirilmiştir (Ali 2002; Akşimşek 2008). Yaz mevsiminde hayvanların ölüm oranı %41,5, sonbaharda %27,7, kışın %22 ve ilkbaharda ise %8,8 olarak belirlenmiştir (Şekil 4.6).

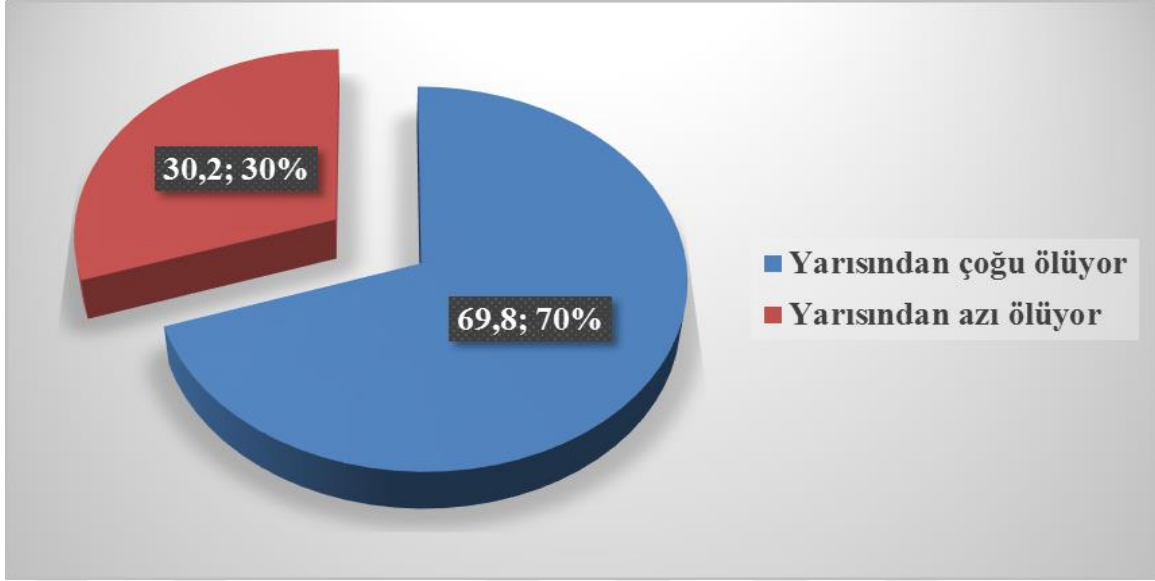
Şekil 4.6. Hayvanların ölüm oranlarının mevsimlere göre dağılımı

Kanatlı yetiştiriciliğinde en çok görülen ve en önemli sorun hastalıklardır. Hastalıklar viral, bakteri, parazit ve mantar kaynaklı olarak ortaya çıkabilir. Özellikle viral hastalıkların tedavisi yoktur. Bu nedenle özellikle köy sürülerinde temizliğe ve aşılamaya gereken önem verilirse hastalık kısmen engellenebilir (Şekeroğlu ve Sarıca 2007; Akşimşek 2008). İşletmelerin tamamında hastalık görüldüğü sonucu saptanmıştır. İşletmelerde görülen hastalıkların dağılımı Şekil 4.7’de verilmiştir. İşletmelerde tifo hastalığının görülme oranı %39, yalancı veba hastalığının görülme oranı %25,8, veba hastalığının görülme oranı %22 ve bronşit hastalığının görülme oranı ise %13,2 olarak belirlenmiştir. Ali (2002) yaptığı bir çalışmada, köy tavuğu yetiştiriciliğinde en fazla görülen hastalığın Newcastle hastalığı olduğunu, özellikle soğuk aylarda Newcastle hastalığının ve ölüm oranının diğer aylara göre %10 daha fazla olduğunu bildirmiştir.

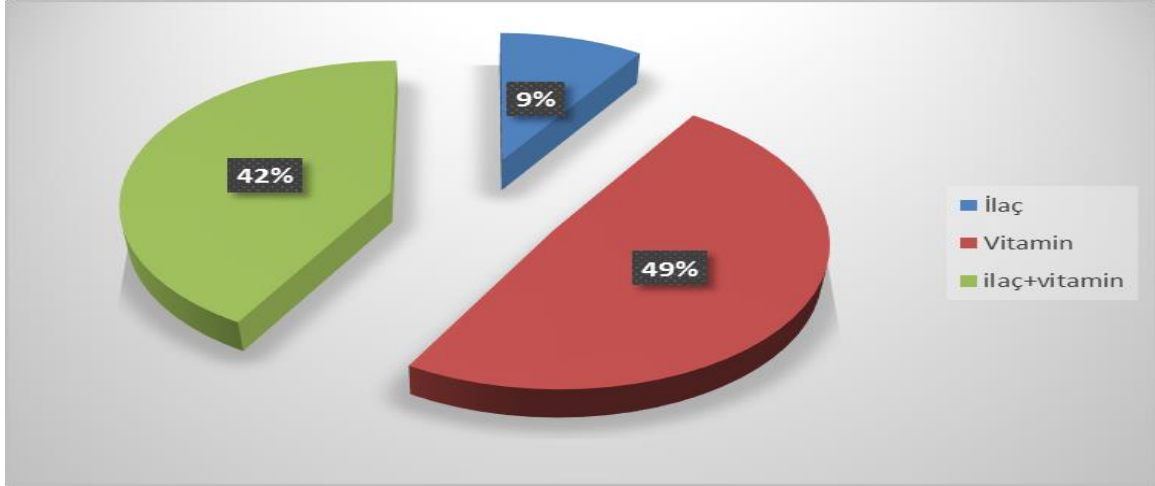
Şekil 4.7. İşletmelerde görülen hastalıkların dağılımı (%)

İşletmelerde görülen hastalıkların sürüye etkisinin nasıl olduğu şekil 4.8’de görülmektedir. İşletmelerin yaklaşık %70’inde sürünün yarısından çoğunun öldüğü, %30’unda ise yarısından azının öldüğü sonucu saptanmıştır. Şekeroğlu ve Akşimşek (2009) tarafından yapılan çalışmada, işletmelerin %98,9’unda sürünün hepsinin öldüğü, %1,1’inde yarıdan fazlasının öldüğü belirtilmiştir. Bural (2015) yaptığı çalışmada, işletmelerin %53,2’sinde sürünün hepsinin öldüğü, %37,2’sinde yarıdan fazlasının öldüğü, %8,3’ünde yarısından azının öldüğü ve %1,3’ünde ise hayvanlarda ölüm görülmediği belirlenmiştir. Çalışma bulgularının diğer çalışma bulgularıyla farklı sonuç ortaya koyduğu görülmüştür.

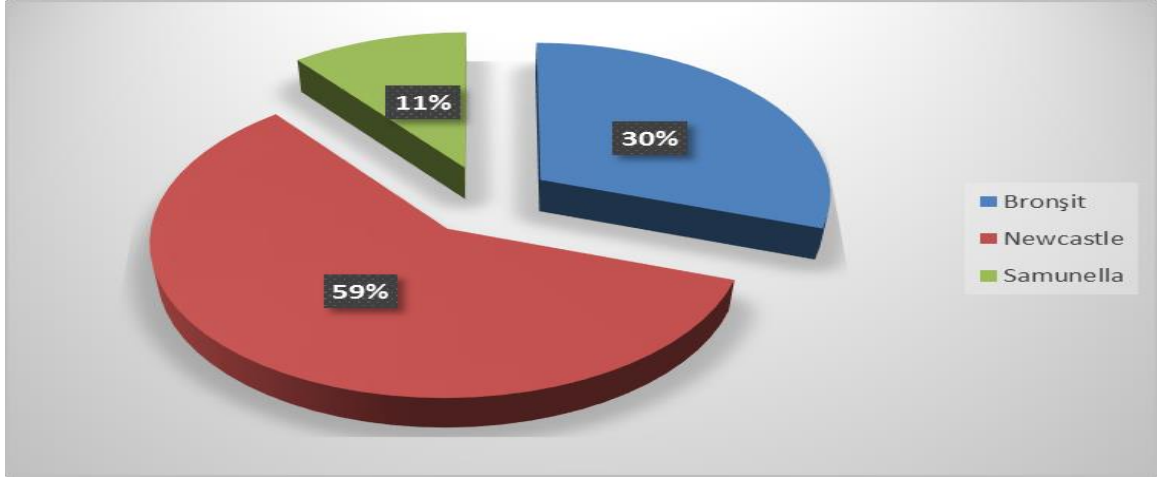
Şekil 4.8. Hastalıkların sürüye olan etkisi

İşletmelerde hastalıklara karşı önlem alınıp alınmadığı ve önlem olarak nasıl bir tedavi uygulandığı şekil 4.9'da verilmiştir. İşletmelerin tamamında hastalıklara karşı önlem alındığı belirlenmiştir. İşletmelerde yetiştiricilerin %49'unun tedavi yöntemi olarak vitamin kullandığı, %42'sinin ilaç ve vitamin kullandığı ve %9'unun ise ilaç kullandığı belirlenmiştir. Akşimşek (2008) tarafından yürütülen çalışmada, işletmecilerin %86,3'ünün hastalıklara karşı bir tedavi yöntemi uyguladığı, %13,7'sinin hastalıklara karşı hiçbir önlem veya tedavi şekli uygulamadıkları bildirilmiştir. Güngördü (2009) tarafından yapılan çalışmada da, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların %62,9'unun hayvanların tedavisinde aşı ve ilaç kullanmadığı, %37,1'inin ise kullandığı belirlenmiştir. Şekeroğlu ve Akşimşek (2009), Tokat ilinde yaptıkları çalışmalarda, çiftçilerin tamamının tavuklarını hastalıklara karşı korumak için aşı yaptırmadıklarını bildirmişlerdir. Bingöl'de yapılan bir çalışmada, işletmecilerin %25'inin hastalıklara karşı bir tedavi yöntemi uyguladıkları, %75'inin hastalıklara karşı hiçbir önlem veya tedavi şekli uygulamadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca incelenen işletmelerde hastalıklarla mücadelede yetiştiricilerin %39,1'i aşılama ve ilaçlama yaptıklarını, %60,9'u ise aşılama ve ilaçlama yapmadıklarını belirtmişlerdir (Bural 2015). Çalışma bulguları diğer çalışma bulgularından farklı sonuçlar ortaya koymuştur.

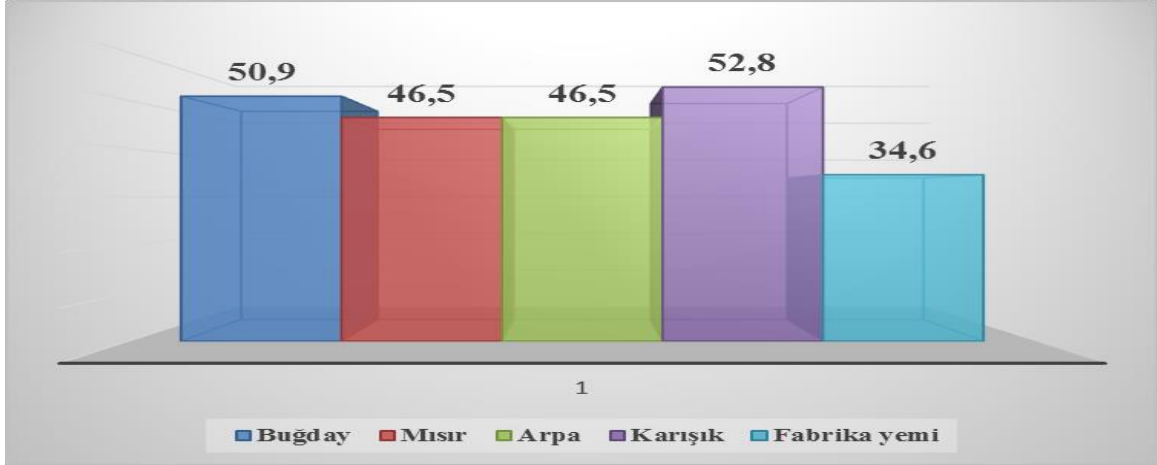
Şekil 4.9. Hastalıklara karşı uygulanan tedavi yöntemi

Şekeroğlu ve Sarıca (2010) tarafından yapılan çalışmaya göre, köy sürülerini tehdit edebilecek ve bölgelerde sıklıkla görülebilen newcastle, gumboro, marek, iek ve enfeksiyöz bronşit gibi hastalıklara karşı aşı yapılması önerilmiştir. İşletmelerin tamamında tavuklara aşı yapıldığı belirlenmiş, bronşit aşısının yapılma oranı %30, newcastle aşısının yapılma oranı %59 ve samunella aşısının yapılma oranı ise %11 olarak tespit edilmiştir (Şekil 4.10). Şekeroğlu ve Akşimşek (2009) tarafından Tokat ilinde yapılan çalışmada, yetiştiricilerin tamamının tavuklarını hastalıklara karşı korumak için aşı yaptırmadıkları belirlenmiştir. Bingöl’de yapılan bir çalışmada işletmelerde hastalıklarla mücadelede yetiştiricilerin %39,1’inin aşılama ve ilaçlama yaptıkları, %60,9’unun ise aşılama ve ilaçlama yapmadıkları belirlenmiştir (İnci vd 2015). Çalışma bulguları Şekeroğlu ve Akşimşek (2009)’in sonuçlarıyla tamamen farklı sonuç, İnci vd (2015)’nin sonuçlarıyla ise kısmen farklı sonuç ortaya koymuştur.

Şekil 4.10. Tavuklara yapılan aşı

İncelenen işletmelerde hayvanlara %52,8 oranında karışık yemleme yapıldığı, %50,9 oranında buğday verildiği, %46,5 oranında mısır ve arpa verildiği ve %34,6 oranında ise standart fabrika yemi verildiği belirlenmiştir (Şekil 4.11). Şekeroğlu ve Akşimşek (2007) yaptıkları çalışmada, kümes hayvanlarının yemlenmesinde buğday, karışık yem (buğday, arpa ve mısır ve ev artıkları) ve standart yemlerin kullanımını sırasıyla; %65,7, %34,3 ve %0 olarak tespit etmişlerdir. Güngördü (2009) tarafından Batman ilinde yapılan diğer bir çalışmada da, kümes hayvanlarının yetiştirilmesinde fabrika yeminin hiç kullanılmadığı ve tavukların beslenmesinde daha çok (%36) Dane Yem + Otlatma + Artıkların kullanıldığı saptanmıştır. Bingöl’de Bural (2015) ve İnci vd (2015) tarafından yapılan çalışmalarda işletmelerde hayvanların beslenmesinde oransal olarak %91 artıkların, %59 otlatmanın, %28,2 dane yemin, %2,6 diğer yem kaynaklarının ve %1,3 fabrika yeminin kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışmada bulunan fabrika yemi kullanım oranının diğer çalışmalarda bulunan değerlerden oldukça yüksek olduğu görülmektedir. İşletmelerin tamamında yemlemenin sabah, akşam olmak üzere günde 2 defa yapıldığı sonucu belirlenmiştir. Bingöl’de Bural (2015) ve İnci vd (2015) tarafından yapılan çalışmalarda yemlemenin genel olarak %99,4 ve %96,8 oranla sabah ve akşam olmak üzere günde 2 kez yapıldığı, öğlen yemleme yapan yetiştirici oranının ise %21,2 olduğu belirlenmiştir. Çalışma bulguları Bural (2015) ve İnci vd (2015)’nin çalışma bulgularıyla tamamen benzer niteliktedir.

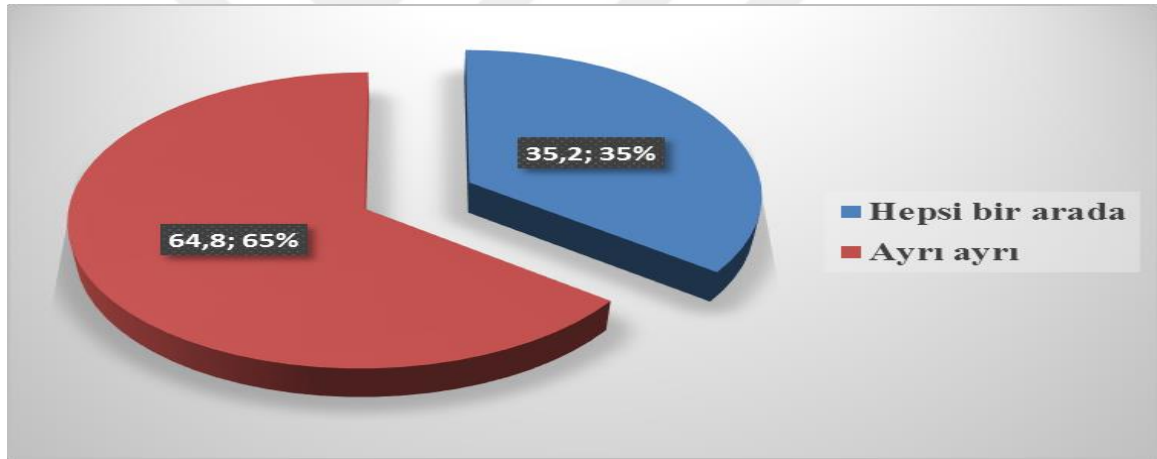
*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Şekil 4.11. Yapılan yemleme türünün dağılımı (%)*

4.3. İşletmelerdeki Kümese Ait Bilgiler

İşletmelerdeki kümeslerin tamamında gezinme yeri olduğu ve gezinme yerinin zemininin toprak olduğu saptanmıştır. İşletmelerin yaklaşık %65’inde kümeste bulunan hayvanların ayrı ayrı olduğu, %35’inde ise hepsinin bir arada olduğu sonucu tespit edilmiştir (Şekil 4.12). Çanakkale’de yapılan bir çalışmada ise yetiştiricilerin %70,5’inin kümes zeminlerinin toprak olduğu belirlenmiştir (Yurt 2002). Güngördü 2009 tarafından yapılan çalışmada, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların %99’unun kümes zeminlerinin toprak olduğu ve %70,1’inin kümes hayvanlarını bir arada yetiştirdiği %3,1’inin ayrı ayrı yetiştirdiği sonucu saptanmıştır. Çalışma bulguları kümes zemininin toprak olması sonucu itibariyle diğer çalışma bulgularıyla kısmen benzer sonuç ortaya koymuştur. İşletmelerin tamamında kireç ile badana yapıldığı belirlenmiş, yılda 2 defa kireç ile badana yapan yetiştirici oranı %95,6, yılda 3 defa kireç ile badana yapan yetiştirici oranı ise %4,4 olarak belirlenmiştir. Güngördü (2009) tarafından yapılan çalışmada, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların %51,5’inin kümeslerinde badana yapmadığı, %47,4’ünün badana yaptığı belirlenmiştir. Yurt (2002) tarafından yürütülen çalışmada, yetiştiricilerin %69,9’unun kümeslerini belirli aralıklarla toz kireç ile dezenfeksiyon yaptığı ve zaman zaman kireç ile badana yaptıkları belirlenmiştir. Çalışma bulguları diğer çalışma bulgularından farklı sonuç ortaya koymuştur. İşletmelerin tamamında kümesin yapımı, kümes temizliğinin yapılması ve yemleme sulama gibi işlerin kadınlar tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Tokat’ta yapılan bir çalışmada, barınak yapımının erkekler tarafından (%97,5), barınak

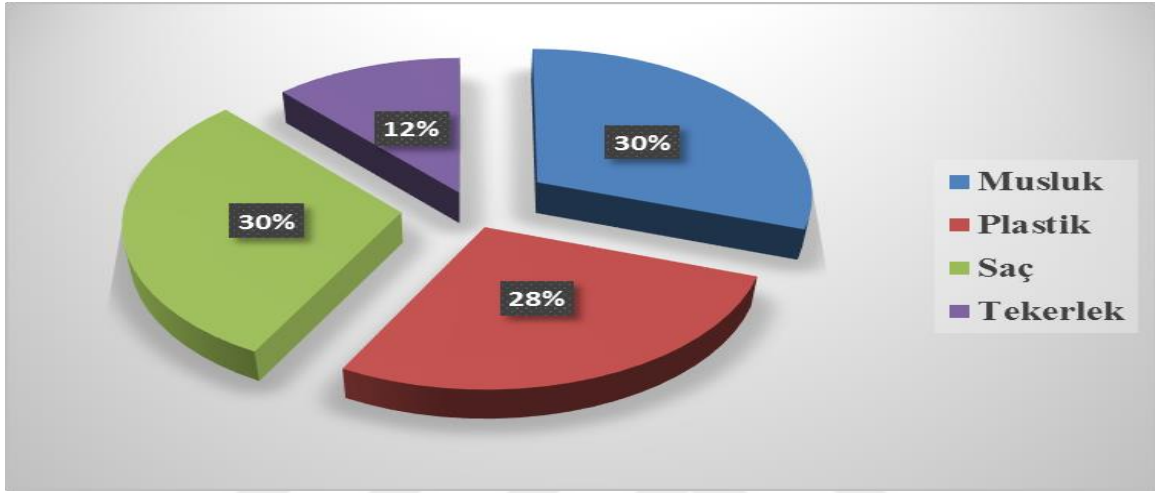
temizliğinin kadınlar tarafından (%90,2), yemleme ve sulamanın kadınlar tarafından (%59,3) gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Artvin’de Bayraktar (2012) tarafından yapılan çalışmada, barınak yapımının %42,1 oranında erkekler tarafından, barınak temizliğinin %68,3 oranında kadınlar tarafından ve yemleme sulama işlerinin %69,5 oranında kadınlar tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Bural (2015) tarafından yapılan çalışmada, yetiştiricilik yapan ailelerde kadınların kümes işlerine katılma oranı ortalama %46 olarak bulunmuştur. Diyarbakır ili köy tavukçuluğunda barınak yapımının tamamen kadınlar tarafından yapılması diğer çalışma sonuçlarından farklı bir durum ortaya koymakla birlikte, barınak işlerinde görev dağılımı bakımından tamamen kadınların etkin olması sonucu Eku vd (2002), ve Akşimşek (2008)’e göre; “barınak temizliğini, yemleme ve sulama işlerini kadınların üstlenmesi köy tavukçuluğu işletmelerinin genel özelliklerindedir” görüşünü destekler niteliktedir.

Şekil 4.12. Kümeslerde tavukların yerleşim şekli

İşletmelerin tamamında tavukların geceleri barınma yerlerinin olduğu ve bu yerin barınakta yer aldığı sonucu belirlenmiştir. İşletmelerin tamamında yemlik ve suluk kullanıldığı sonucu belirlenirken, yemlik tipinin bütün işletmelerde standart olduğu belirlenmiştir. İşletmelerde bulunan suluk tipleri ise şekil 4.13’de verilmiştir. İşletmelerde musluk tipi ve saç tipi suluk bulunma oranı %30, plastik tip yemlik bulunma oranı %28 ve tekerlek tipi yemlik bulunma oranı ise %12 olarak belirlenmiştir. Şekeroğlu ve Akşimşek (2009) tarafından yürütülen çalışmada, işletmelerin tamamında yemlik ve suluk kullanıldığı, kullanılan suluk tipinin %52,6 oranında yuvarlak tas, yemlik tipinin ise %65 oranında yuvarlak tas olduğu sonucu belirlenmiştir. Artvin’de yapılan diğer bir çalışmada,

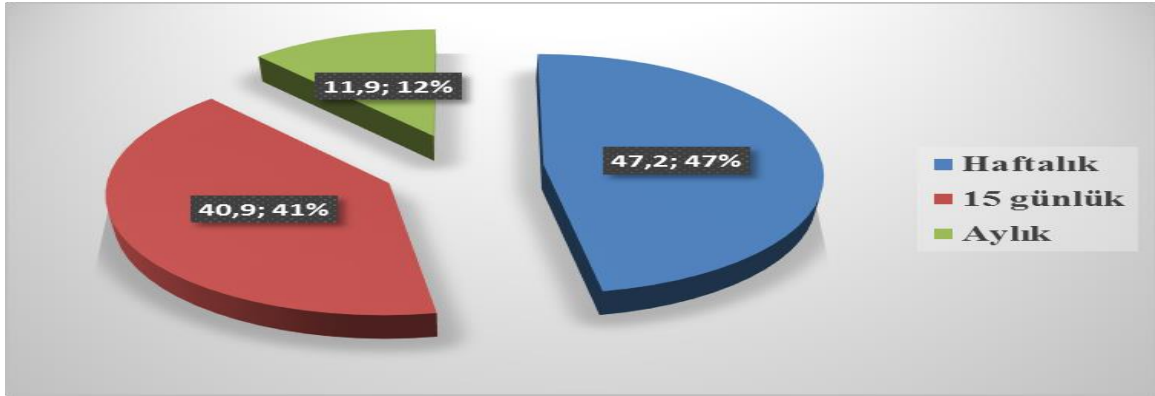
işletmelerde yemlik ve suluk kullanım oranları sırasıyla %88,2 ve %82,3 olarak, kullanılan yemlik ve suluk tipi ise sırasıyla %45,8 düz uzun yemlik ve %52,9 yuvarlak tas olarak bildirilmiştir (Bayraktar 2012). Bural (2015) tarafından yapılan çalışmada, işletmelerin tamamında hayvanların geceleri barınmaları için bir barınağın mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4.13. İşletmelerde bulunan suluk tipleri

İşletmelerde barınak temizliğini günlük yapan yetiştirici olmadığı, barınakları haftalık olarak temizleyen yetiştiricilerin oranının %47,2, on beş günlük olarak temizleyen yetiştiricilerin oranının %40,9 ve aylık olarak temizleyen yetiştiricilerin oranının ise %11,9 olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.14). Akşimşek (2008) yaptığı çalışmada, işletmecilerin tavukların barındıkları kümeslerin temizliğini ortalama olarak 15 günde bir yaptıklarını belirlemiştir (%33,94). Bingöl’de Bural (2015) tarafından yapılan çalışmada, yetiştiricilerin %34’ü barınaklarda 15 günde bir temizlik yapıldığını, %33’ü haftalık olarak barınakların temizliğinin yapıldığını ve yetiştiricilerin %29’u ise barınakların aylık olarak temizlendiğini ifade etmişlerdir. Barınaklarını günlük olarak temizleyen yetiştirici oranı %4 olarak bildirilmiştir. Çalışmadaki haftalık temizlik yapılma oranının (%47), Akşimşek (2008)’in çalışmasındaki değerden (%32) ve Bural (2015)’in çalışmasındaki değerden (%33) oldukça yüksek çıkması Diyarbakır ili köy tavukçuluğu açısından olumlu bir durum olarak görülebilir. İşletmelerin tamamında barınakta ilave aydınlatma ve ilave ısıtma yapılmadığı belirlenmiştir. İşletmelerin tamamında barınakta ilave havalandırmanın pencereden sağlandığı sonucu tespit edilmiştir. Akşimşek (2008) tarafından yapılan

çalışmada, işletmelerin %94'ünde Bayraktar (2012)'in yapmış olduğu çalışmada ise işletmelerin tamamında ilave aydınlatma ve ilave ısıtma yapılmadığı belirlenmiştir. Bütün çalışmaların genel sonucu olarak geleneksel köy tavukçuluğunda ilave aydınlatma ve ilave ısıtmanın olmadığı işletmelerin gün uzunluğundan yetindikleri sonucu itibariyle çalışma bulguları uyumlu olarak ortaya çıkmıştır.

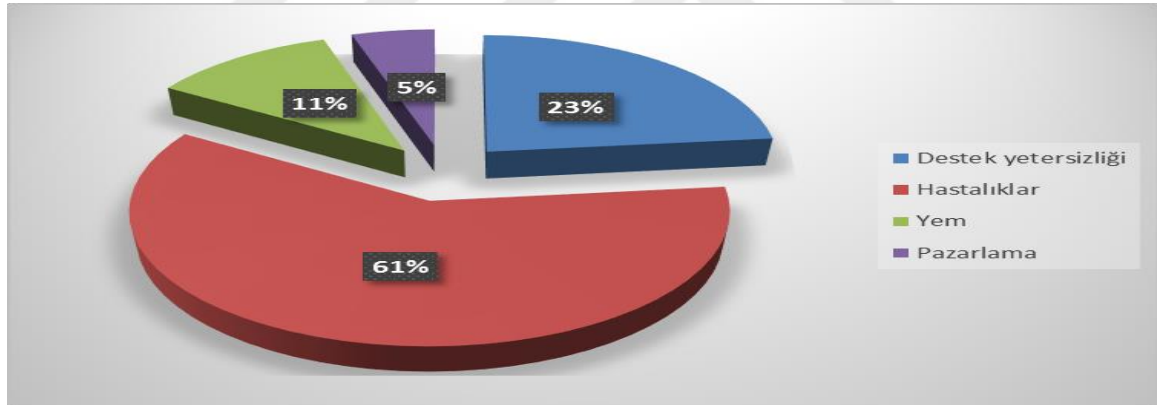
Şekil 4.14. Barnak temizliğinin yapılma sıklığı

4.4. Yetiştiricilerin Köy Tavukçuluğu İle İlgili Genel Bilgiler Hakkındaki Düşünceleri

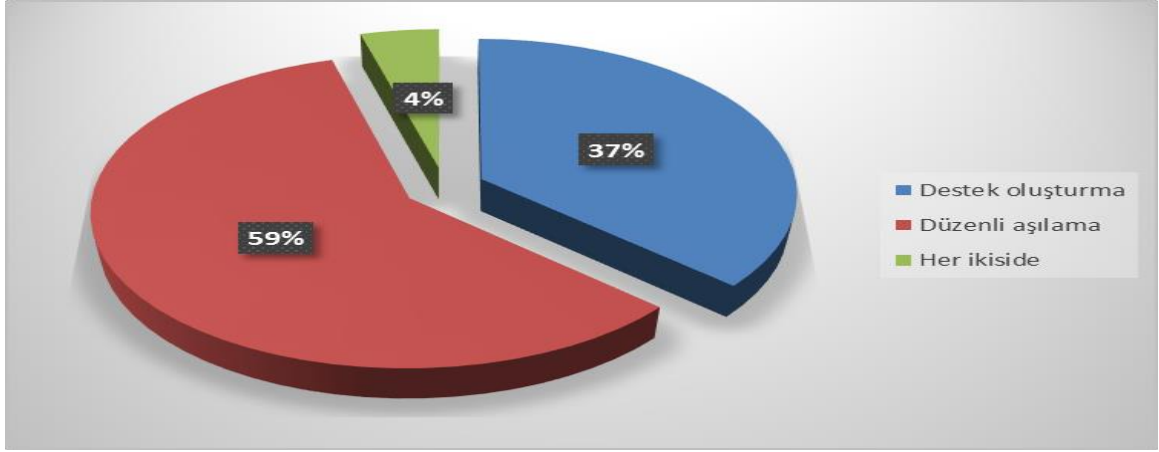
Yetiştiricilerin tamamı yumurta ihtiyacını kendi yetiştiriciliği vasıtasıyla karşıladığını dışarıdan yumurta satın almadıklarını ifade ederken, tavuk eti ihtiyacı için yetiştiricilerin tamamının marketten satın aldıkları sonucu belirlenmiştir. Yetiştiricilerin tamamının gelir düzeyleri yüksek olsa ve rahatlıkla tavuk eti ve yumurta satın alabilseler de yine de köy tavukçuluğu yapacakları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar ışığında yetiştiricilerin köy tavukçuluğunu benimsedikleri ve özellikle kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yumurta üretmek amacıyla bu işi yaptıkları düşünülebilir. Yetiştiricilerin tamamı devlet tarafından yetiştiricilik konusunda teknik bilgi ve aşılama gibi hizmetlerin iyileştirilmesi durumunda köy tavukçuluğu konusundaki düşüncelerinin olumlu yönde değişeceğini ifade etmişlerdir. Güngördü (2009) tarafından Batman ilinde yapılan çalışmada, kümes hayvanı yetiştiriciliği yapanların gelir düzeylerinin artması durumunda yumurta üretimini arttırmak isteyen üretici sayısının tavuk eti üretimini arttırmak isteyen üretici sayısına göre daha fazla artacağı sonucu belirlenmiştir. Bural (2015) tarafından yapılan çalışmada, yetiştiricilerin gelir seviyesinin artması köy tavukçuluğunda yumurta üretimini etkilememekte iken, tavuk

etini ve diğer üretim gruplarını azaltmakta sonucu ortaya konmuştur. Güngördü (2009) ve Bural (2015) tarafından yürütülmüş olan her iki çalışmada da, devlet tarafından yetiştiricilik konusunda hizmetlerin iyileştirilmesi durumunda yetiştiricilerin mevcut durumlarında olumlu artışlar olacağı sonucu belirlenmiştir. Çalışma bulguları diğer çalışma bulgularıyla birebir benzer sonuçlar ortaya koymuştur.

Yetiştiricilere göre köy tavukçuluğunun en önemli sorunu Şekil 4.15’de verilmiştir. Yetiştiricilerin %61’i hastalıkları, %23’ü desteklemeleri, %11’i yemi ve %5’i ise pazarlamayı sorun olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Yetiştiriciler köy tavukçuluğunda en önemli gördükleri sorunun çözümü olarak %59 oranında düzenli aşılamayı, %37 oranında destek oluşturmayı ve %4 oranında ise her ikisini seçeneklerini belirlemişlerdir (Şekil 4.16). Bayraktar (2012) tarafından Artvin’de yürütülmüş olan çalışmada, yetiştiricilerin yem maliyetini en yüksek oranda (%27,5) sorun olarak gördükleri ve yem maliyetinin azaltılmasını ise en yüksek oranda (%43,8) çözüm olarak gördükleri sonucu belirlenmiştir.

Şekil 4.15. Yetiştiricilere göre köy tavukçuluğunun önemli sorunları

Şekil 4.16. Yetiştiricilere göre köy tavukçuluğu sorunlarının çözüm yolları

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İşletme sahiplerinin yaş ortalamasının 45,8 olduğu, işletmecilerin tamamının okuryazar, çiftçi ve kendi evinde ikamet ettiği belirlenmiştir. İşletme sahiplerinin aylık gelirleri ortalaması 663,52 TL olarak hesaplanmıştır. İşletme sahiplerinin büyük bir kısmının (%78) evli olduğu, ailede yaşayan birey sayısının ortalama 11,8 kişi olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Yetiştiricilerin tamamının erkek olduğu ve kooperatif üyesi olmadıkları sonucu belirlenmiştir.

Yapılan analiz sonucunda bütün gelir grupları itibariyle yetiştiricilerin bahçe tarımını gelir kaynağı olarak çok önemsiz buldukları, hayvancılığı ise çok önemli buldukları belirlenmiştir. Genel olarak yetiştiricilerin gelir kaynaklarının önem sıralaması hayvancılık (1,11), diğer (2,45), tarla tarımı (3,14) ve bahçe tarımı (4) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Yetiştiricilerin büyük bir kısmının (%97) köy tavukçuluğu yetiştiriciliği yaptığı ve köy tavukçuluğunun yapılma nedeni olarak diğer nedenlerden dolayı yapan yetiştirici oranı ise %89,3 olarak belirlenmiştir.

10 yıl süreyle yetiştiricilik yapan yetiştirici oranı %40, yılda 100 adet köy tavuğu yetiştiren üretici oranı ise %60 olarak belirlenmiştir.

Köy tavukçuluğu yetiştiriciliği yapmayan yetiştiricilerin (%3) tamamının hastalıklardan dolayı köy tavukçuluğu yetiştiriciliğinden vazgeçtikleri sonucu belirlenmiştir.

İşletmelerdeki toplam hayvan sayısının 40 ile 306 adet arasında değiştiği ve ortalama olarak 138 adet olduğu saptanmıştır. Kanatlı hayvan sayısının ortalama 82 adet, keçi sayısının yaklaşık olarak 5 adet, koyun sayısının 47 adet ve sığır sayısının ise 5 adet olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin tamamında kanatlı yetiştiriciliği yapıldığı sonucu ortaya

çıkıştır. İşletmelerde kanatlı hayvan sayısının toplam hayvan sayısı içindeki oranı %59,4 olarak hesaplanmıştır.

İlçeler itibariyle kanatlı hayvan sayısının dağılımı incelendiğinde, Bağlar ilçesinde ≤ 50 adet kanatlı hayvan yetiştiren kimse olmadığı, Silvan ilçesinde ise ≥ 101 adet kanatlı hayvan yetiştiren kimse olmadığı sonucu görülmüştür. Ergani ilçesindeki yetiştiricilerin tamamı ≤ 50 adet kanatlı hayvan yetiştirdiklerini ifade etmişlerdir. Yapılan analiz sonucunda kanatlı hayvan sayısı ortalaması en yüksek (142 adet) Bağlar ilçesinde en az ise (32,5 adet) Ergani ilçesinde saptanmıştır. Kanatlı hayvan sayısının ilçeler itibariyle değiştiği ve ortalamalar arasındaki farkların istatistiki olarak önemli olduğu belirlenmiştir.

İncelenen işletmelerde 20 haftadan büyük tavuk sayısı ortalama 19 adet olarak, 20 haftadan büyük horoz sayısı ortalama 2,6 adet, 9-19 haftalık piliç sayısı ortalama 31,2 adet, 0-8 haftalık civciv sayısı ise ortalama 27,9 adet olarak tespit edilmiştir. Kanatlı sayısı ortalamaları arasındaki farklar ilçeler itibariyle istatistiki olarak önemli bulunmuştur.

İşletmelerde beyaz renkli yumurtacı tavuk bulunma oranı %66, kahverengi yumurtacı tavuk bulunma oranı %34, karışık renkli yumurtacı tavuk bulunma oranı %56 ve siyah renkli yumurtacı tavuk bulunma oranı ise %62,3 olarak saptanmıştır. Çalışmada Diyarbakır ilinde kahverengi tüylü tavuk ırkının bölge yetiştiricisi tarafından diğer ırklara nazaran daha az tercih edildiği belirlenmiştir.

İşletmede bulunan tavuk ve horozların ırklarının dağılımına bakıldığında, büyük bir kısmının (%84) yerel ırk olduğu tespit edilmiştir. Kullanılan ırk parametresi açısından Diyarbakır ili köy tavukçuluğunun geleneksel köy tavukçuluğu yapısında olduğu sonucu çıkarılabilir.

İşletmelerde gürk tavuğun altına konulan yumurta sayısı ortalama 19,9 adet, kuluçkadan alınan civciv sayısı ortalama 13 adet, üretilen civciv sayısı yılda ortalama 47,9 adet, yumurtaya gelene kadar canlı kalan hayvan sayısı ve yumurtlama sonunda canlı kalan hayvan sayısı ortalamaları ise sırasıyla 11,6 ve 8,5 adet olarak belirlenmiştir. İşletmelerde tavukların kuluçkaya yatma sayısı ortalama 2,4 defa/yıl olarak tespit edilmiştir. İşletmelerde kuluçka randımanı %65,4 olarak belirlenmiştir. Üretilen civcivlerin

%24,2'sinin yumurtaya gelene kadar canlı kaldığı, %17,8'inin ise yumurtlama sonunda canlı kaldığı belirlenmiştir. Yumurtaya gelene kadarki süre ile yumurtlama sonuna kadar ki süre arasında %6,4 oranında civciv kaybı olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerde ölüm oranının yaklaşık olarak %80, yaşama gücünün ise %20 olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

İşletmelerin tamamında hastalık görüldüğü, işletmelerde tifo hastalığının görülme oranı %39, yalancı veba hastalığının görülme oranı %25,8, veba hastalığının görülme oranı %22 ve bronşit hastalığının görülme oranı ise %13,2 olarak belirlenmiştir. Hayvanlarda ölümün en fazla (%41,5) yaz mevsiminde görüldüğü tespit edilmiştir. İşletmelerin yaklaşık %70'inde sürünün yarısından çoğunun öldüğü, %30'unda ise yarısından azının öldüğü sonucu saptanmıştır.

İşletmelerin tamamında hastalıklara karşı önlem alındığı belirlenmiştir. İşletmelerde yetiştiricilerin %49'unun tedavi yöntemi olarak vitamin kullandığı, %42'sinin ilaç ve vitamin kullandığı ve %9'unun ise ilaç kullandığı belirlenmiştir. Özellikle çalışmada işletmelerin tamamının hastalıklara karşı önlem aldığı sonucunun hastalıkların sürüye olan etkisi üzerinde de olumlu etki yarattığı düşünülebilir.

İşletmelerin tamamında tavuklara aşı yapıldığı belirlenmiş, bronşit aşısının yapılma oranı %30, newcastle aşısının yapılma oranı %59 ve salmonella aşısının yapılma oranı ise %11 olarak tespit edilmiştir.

İşletmelerin tamamında yemlemenin sabah, akşam olmak üzere günde 2 defa yapıldığı sonucu belirlenmiştir. İncelenen işletmelerde hayvanlara %52,8 oranında karışık yemleme yapıldığı, %50,9 oranında buğday verildiği, %46,5 oranında mısır ve arpa verildiği ve %34,6 oranında ise standart fabrika yemi verildiği belirlenmiştir. Çalışmada bulunan fabrika yemi kullanım oranının diğer çalışmalarda bulunan değerlerden oldukça yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

İşletmelerdeki kümeslerin tamamında gezinme yeri olduğu ve gezinme yerinin zemininin toprak olduğu saptanmıştır. İşletmelerin yaklaşık %65'inde kümeste bulunan hayvanların ayrı ayrı olduğu sonucu tespit edilmiştir.

İşletmelerin tamamında kireç ile badana yapıldığı belirlenmiş, yılda 2 defa kireç ile badana yapan yetiştirici oranı %95,6 olarak belirlenmiştir.

İşletmelerin tamamında kümesin yapımı, kümes temizliğinin yapılması ve yemleme sulama gibi işlerin kadınlar tarafından yapıldığı belirlenmiştir.

İşletmelerin tamamında tavukların geceleri barınma yerlerinin olduğu ve bu yerin barınakta yer aldığı sonucu belirlenmiştir. İşletmelerin tamamında yemlik ve suluk kullanıldığı sonucu belirlenirken, yemlik tipinin bütün işletmelerde standart olduğu belirlenmiştir. İşletmelerde musluk tipi ve saç tipi suluk bulunma oranı %30 olarak tespit edilmiştir. Diyarbakır ili köy tavukçuluğunda geleneksel yemlik türlerinin kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Bu yemlik türlerinin oldukça basit yapıda olduğu köylülerin evlerinde bulunan tas vb. ekipmanları yemlik olarak kullandıkları belirlenmiştir. Kullanılan suluk tipinin diğer çalışmalara nazaran farklı sonuçlar ortaya koyması, Diyarbakır ili köy tavukçuluğunun geleneksel köy tavukçuluğu özelliğini taşıdığı sonucunu değiştirmeyeceği kanısına varılmıştır.

İşletmelerde barınak temizliğini günlük yapan yetiştiricinin olmadığı, barınakları haftalık olarak temizleyen yetiştiricilerin oranının %47,2 olduğu tespit edilmiştir.

İşletmelerin tamamında barınakta ilave aydınlatma ve ilave ısıtma yapılmadığı belirlenmiştir. İşletmelerin tamamında barınakta ilave havalandırmanın pencereden sağlandığı sonucu tespit edilmiştir. Çalışmada genel sonuç olarak işletmelerin ısıtma ve aydınlatma için gün uzunluğundan yetindikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Yetiştiricilerin tamamının yumurta ihtiyacını kendi yetiştiriciliği vasıtasıyla karşıladığı, tavuk eti ihtiyacı için yetiştiricilerin tamamının marketten satın aldıkları sonucu belirlenmiştir. Yetiştiricilerin tamamının gelir düzeyleri yüksek olsa ve rahatlıkla tavuk eti ve yumurta satın alabilseler de yine de köy tavukçuluğu yapacakları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar ışığında yetiştiricilerin köy tavukçuluğunu benimsedikleri ve özellikle kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yumurta üretmek amacıyla bu işi yaptıkları kanısına varılmıştır. Yetiştiricilerin tamamı devlet tarafından yetiştiricilik konusunda

teknik bilgi ve aşılama gibi hizmetlerin iyileştirilmesi durumunda köy tavukçuluğu konusundaki düşüncelerinin olumlu yönde değişeceğini ifade etmişlerdir.

Yetiştiricilerin %61'i hastalıkları, %23'ü desteklemeleri, %11'i yemi ve %5'i ise pazarlamayı sorun olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Yetiştiriciler köy tavukçuluğunda en önemli gördükleri sorunun çözümü olarak %59 oranında düzenli aşılamayı, %37 oranında destek oluşturmayı ve %4 oranında ise her ikisini seçeneklerini belirlemişlerdir.

Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde Diyarbakır ili köy tavukçuluğunun geliştirilmesi için önemli görülen hususlar ve alınması gereken önlemler aşağıda verilmiştir.

İşletmecilerin bu konudaki eğitim düzeylerinin yükseltilmesi için, yetiştiricilik konusundaki kurs ve seminerlerin daha fazla düzenlenmesi gerekmektedir.

Diyarbakır ilinin köylerinde sağlık ve kümes koşullarının iyileştirilmesi, karlılığın artırılması ve üretimde devamlılığın sağlanabilmesi konusunda gerekli çalışmaların ve önerilerin yapılması gerekmektedir.

Köy tavukçuluğunu ekonomik getirisinden dolayı da yapmayı hedefleyen dinamik ve eğitilmiş bir üretici kitlesinin ilgili kurum ve kuruluşlarca teşvik edilmesi tavukçuluğun gelişmesine ivme kazandıracaktır.

Özellikle hastalıklar, destek ve teşvikler, yem maliyeti ve pazarlama konularında yetiştiricilerin sorunlarının çözümü için gerekli strateji ve politikaların geliştirilmesi gereklidir.

Gelişmiş köy tavukçuluğu ve yarı entansif köy tavukçuluğu üretim sistemine geçişin sağlanabilmesi için modern ekipmanların kullanılması, hastalıklara karşı koruyucu tedbirlerin alınması, ayrıca yetiştirme tekniklerinin uygulanması gerekmektedir.

Yetiştiricilerin örgütlenme noktasında teşviklerinin arttırılması gerekmekte, bu sayede bazı sorunlara daha kolay ve daha hızlı çözüm bulmaları sağlanmalıdır. Yapılacak devlet destekleri ve iyileştirici politikalar sayesinde bölge tavukçuluğunda daha fazla verimin elde edilmesi sağlanabilir.

Türkiye’de köy tavukçuluğunun yapısı ve entansif üretime zarar vermeden sürdürülebilirliği hakkında çok az araştırma veya proje bulunmaktadır. Bu alanda yapılacak model çalışmalar hem kırsal kesimin refahının arttırılmasında, hem de organik veya doğal ürünlerin üretim düzeyinin arttırılmasında değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR LİSTESİ

Aini I (1990) Indigenous chicken production in south-east asia. World's Poultry Science Journal 46: 125-132

Akçıl M (2014) Parametrik testler (http://www.egitim.aku.edu.tr/parametrik_testler.ppt)

Aklilu HA, Almekinders CJM, Udo, HMJ, Van der Zijpp AJ (2007) Village poultry consumption and marketing in relation to gender, religious festivals and market access. Trop Anim Health Prod, 39: 165-177

Aksoy T, Yurt Z, İlaslan Çürek D, Nilgün Yapıcı N (2007) Dünyada ve ülkemizde köy tavukçuluğu. 5. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi, Van Türkiye

Aksoy A, Yavuz F (2012) Çiftçilerin küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini bırakma nedenlerinin analizi doğu Anadolu bölgesi örneği. Anadolu Tarım Bilim Dergisi. 27(2) : 76-79

Akşimşek ŞD (2008) Ülkemizde kuş gribi görülmesinden sonra tokat ili köy tavukçuluğunun yapısı. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Zootekni Anabilim Dalı. Tokat

Alabi RA, Aruna MB (2005) Technical efficiency of family poultry production in Niger-Delta, Nigeria. Journal Central European Agriculture 6(4): 531-538

Bayraktar E (2012) Artvin ili köy tavukçuluğunun yapısı. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Zootekni Anabilim Dalı. Tokat, 2012.

Benabdeljelil K, Arfaoui T, Johnston P (2001) Traditional poultry farming in Morocco. livestock community and environment proceedings of the 10th conference of the association of institutions for tropical veterinary medicine, Copenhagen, Denmark

Branckaert RDS, Gaviria L, Jallade J, Seiders R W (2000) Transfer of technology in poultry production for developing country. XXI. World's Poultry Congress, Montreal, Canada

Bural R, İnci H (2014) Bingöl ili köy tavukçuluğunun durumu. 10. Ulusal Zootekni Öğrenci Kongresi. 23. 04. 2014, Kayseri

Copland JW, Alders RG (2005) The Australian village poultry development programme in Asia and Africa. World's Poultry Sci. Jour 61: 31-37

Csorbai A, Jankovcs P, Cservari G, Marton I (2002) Some characteristics of egg production on small farms in Samogy Country Acta Agraria Kaposvariensis 6(2): 231-235

Çiçek H, Tandoğan M (2008) Kuş gribi salgını ve Afyonkarahisar tavukçuluk sektörü. Veteriner Hekim Derneği Dergisi 79(2): 43-48

Demirulus H, Aydın A, Beşkaya S, Dursun SG (2013) Geliştirilmesi açısından Diyarbakır ve Tekirdağ illerinde köy tavukçuluğunun durumunu belirlemeye yönelik karşılaştırmalı bir çalışma. 8. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi Çanakkale

Eleroğlu H, Yıldırım A, Toker T (2004) Sivas ilinde tavukçuluğun durumu. 4. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi 01-04 Eylül, Süleyman Demirel Üniversitesi. Ziraat Fakültesi. Zootekni Bölümü, Isparta: 343-347

Eleroğlu H, Yıldırım A, Şekeroğlu A (2014) Sivas ili agro-ekolojik alt bölgelerinde köy tavukçuluğunun yapısı. Tavukçuluk Araştırma Dergisi 11(2): 10-15

FAO (2008) FAOSTAT, Statistical database of food and agriculture organization of the United Nations, Rome Italy

Farooq M, Gul N, Chand N, Durrani FR, Khurshid A, Ahmed J, Asghar A. Zahir UD (2002) Production performance of backyard chicken under the care of women in Charsadda, Pakistan. Livestock Research for Rural Development 14(1)

Flock D (2005) A billion dollar Potential: to involve more people in the egg boom, Poultry International, June 10-16

Güngördü S (2009) Batman ili köy tavukçuluğunun durumu. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.

Holmann F, Rivas L, Urbina N, Rivera B, Giraldo LA, Guzman S, Martinez M, Medina A, Ramirez G (2005) The role of livestock in poverty alleviation an analysis of Colombia. LRRD, vol. 17(1)

İnci H, Bural R, Şengül T (2015) Bingöl ili köy tavukçuluğunun yapısı. Tavukçuluk Araştırma Dergisi 12(2): 13-17

Karakaya E, Kızıloğlu S (2014) Küçükbaş hayvancılık işletmelerinin örgütlenme yapısı Bingöl ili örneği. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi 1(4): 552–560

Khalafalla AI, Awad S, Hass W (2002) Village poultry production in the Sudan characteristics and parameters of family poultry production in Africa, IAEA, Vienna, 87-94

Kitalyi AJ (1998) Village chicken production systems in rural Africa. Household Food Security and Issues: FAO, Rome

Kristjanson P, Krishna A, Radeny M, Nindo W (2004) Pathways out of poverty in Western Kenya and the role of livestock. Pro-poor livestock policy initiative. International Livestock Research Institute, ILRI, PPLPI working paper No 14

Küçükbayrak U (2015) Diyarbakır ili merkez ve ilçelerinde hindi yetiştiriciliğinin yapısı ve durumu. Bingöl Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Zootekni Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi

Miran B (2003) Temel istatistik. Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir

Moreki JC (2010) Village poultry production in Serowe-Palapye sub-district of Botswana, Livestock Research for Rural Development. 22:(3)

Moreki JC, Dikeme R, Poroga B (2010) The role of village poultry in food security and HIV/AIDS Mitigation in Chobe District of Botswana. Livestock Research for Rural Development. 22(3)

Mwalusanya NA, Katule AM, Mutayoba SK, Mtambo MMA, Olsen JE, Minga UM (2002) Productivity of Local Chickens under Village Management Conditions”, Tropical Animal Health and Production 34: 405–416

Pandey VS (1992) Epidemiology and economics of villages poultry production in Africa. Overview, conference proceedings, village poultry production in Africa, Rabat, Morocco. Pandey, V.S. And Demey, F. (Edi) 124–128

Permin A, Riise JC, Kryger KN (2004) Strategies for developing family poultry production at village level. Experiences from West Africa And Asia. World Poultry Congress, İstanbul

Riise JC, Permin A, Mcainsh CV, Frederiksen L (2004) Keeping village poultry a technical manual on small-scale poultry production. Network for Small holder Poultry Development. Copenhagen, Denmark

Sonaiya EB (2007) Family poultry, food security and the impact of HPAI. World's Poultry Sci. Jour. 63: 132-138

Sonaiya EB (2009) Some technical and socioeconomic factors affecting productivity and profitability of small holder family poultry. World's Poultry Sci., J 65: 201-205

Spradbrow PB (1993) Newcastle disease in village chickens, Poultry Science Rev 5: 57-96

SPSS (2009) Statistical package for the social sciences, SPSS for Windows Ver. 17.0, SPSS Inc., Chicago, Illinois, USA

Şekeroğlu A, Akşimşek DŞ (2009) Tokat ili köy tavukçuluğunun bazı özellikleri. Anadolu Tarım Bilim. Dergisi 24(2): 108-113

Şekeroğlu A, Sarıca M (2010) Bir üretim sistemi olarak köy tavukçuluğu. Tavukçuluk Araştırma Dergisi 9(1): 41-47

Tadelle D, Ogle B (2001) Village poultry production systems in the central highlands of ethiopia. Tropical Animal health and Production 33: 532-537

Tadesse D, Singh H, Mengistu A, Esatu W, Tadelle D (2013) Study on management practices and marketing systems of village chicken in East Shewa, Ethiopia. Academic Journals. African Journal of Agricultural Research. Vol.8: (22), pp. 2696-2702

TÜİK (2013) Hayvansal üretim istatistikleri (erişim tarihi: 13.02.2017)

TÜİK (2015) Hayvansal üretim istatistikleri (erişim tarihi: 13.02.2017)

Türkoğlu M, Eleroğlu H (1999) Serbest broiler yetiştiriciliği. VIV Poultry Yutav'99. Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı. 3-6 Haziran 1999. İstanbul. Sayfa: 110-122

Upton M (2004) The role of livestock in economic development and poverty reduction, Rome, FAO

Yurt Z (2002) Çanakkale ilindeki kimi köylerde köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Zootekni Anabilim Dalı

ÖZGEÇMİŞ

09.10.1986’ da Diyarbakır’da doğdu. İlköğrenimini Diyarbakır’ın Bağlar ilçesindeki Kazım Karabekir İlköğretim okulunda okudu. 2003 yılında Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesinden mezun oldu. 2012 yılında Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni bölümünden mezun oldu. 2012 yılından bu yana Diyarbakır İli Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği’nde Proje Yürütücüsü olarak görev yapmakta. 2014 yılında Bingöl Üniversitesi Fen Bilimleri Zootekni Anabilim dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı.